

Pengevirke

Tidsskrift for ny bankkultur Nr. 1 | 2020

Tema: Hvem kan gjøre hva for klimaet?

Klimautfordringen ♦ Mulige løsninger ♦ Gode eksempler

 Cultura
Bank

Vi trenger flere gode forbilder

✎ JANNIKE ØSTERVOLD

– Hvem kan gjøre hva for klimaet?, spør vi i denne utgaven av Pengevirke. Svaret synes å være at det ikke er noen enkelt «hvem», men det er behov for aksjon på alle nivåer – globalt og i Norge. Politikere, NGO-er, næringsliv, husholdninger – du og jeg. Faren er at problemene kan synes så store og uhåndterlige at vi bli apatiske og mister troen på at våre små bidrag teller. At klimaangsten overvelder oss, og vi stikker hodene i sanden og later som alt er i orden – helt til problemene blir så omfattende at de ryster oss inn i våre hittil ganske trygge hverdagsliv. Vi har sett eksempler på at enkeltpersoner og familier vil løse fremtidens problemer ved å gå offgrid og satse på selvberging. Jeg tror dessverre ikke det vil være løsningen for samfunnet som helhet. I sin kommentar «Den praktiske folkeaksjonen mot klimaendringer» oppfordrer Arne Øgaard dere som leser Pengevirke til å finne sammen i kreative fellesskap, der man kan støtte hverandre i å endre vaner og være gode eksempler for hverandre og for barn og ungdommer.

Et område som peker seg ut for mulig klimainnsats i hverdagen er å kjøpe mindre og reparere mer. Her har Framtiden i Våre Hender i Moss gjort en flott innsats med å lage en reparasjonsguide for sitt lokalområde. En innsats for sirkulærøkonomien har også Niels Gerner Nielsen gjort med sin gjenbruksbutikk Det Gule Hus i Bø i Telemark (se smånytt). Gode eksempler til etterfølgelse!

Hvordan vi skal produsere maten vår i framtiden er et spennende tema – Rolv Kevins artikkel om fotosyntesen og jordlivet og artikkelen om beitedyr og klima gir håp om at vi i framtiden kan innrette matproduksjonen vår på måter som hjelper oss med å redusere CO₂-utslippene.

Kjære lesere, hjelp oss å finne flere gode eksempler. Vi vil gjerne ha tips om personer og virksomheter som kan inspirere oss alle i vår felles innsats for klima og miljø.

Cultura Bank driver sin virksomhet etter prinsippene for 'social banking'. Det innebærer for det første at utlånsformålene vurderes etter etiske kriterier, og for det andre transparens – det vil si at innskyterne får vite hva pengene lånes ut til. Cultura Bank arbeider for at etikk og moral skal innarbeides i det økonomiske liv gjennom et nytt syn på penger, økonomi og lønnsomhet, hvor man ikke ensidig fokuserer på egen nytte.

Cultura finansierer blant annet prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge.

Cultura Bank har en balanse på ca. 1,1 milliard kroner. Det er 16 medarbeidere (ca. 15 årsverk) på kontoret i Oslo. Banken har kunder over hele landet. Cultura Bank er medlem av Global Alliance for Banking on Values.

Cultura Sparebank, Postboks 6800, St. Olavs plass, N-0130 Oslo
Besøksadresse: Holbergs gate 1, 0166 Oslo
Tlf. +47 22 99 51 99, cultura@cultura.no, www.cultura.no

PENGEVIRKE 1/2020

ISSN 1399-7734/

Online: ISSN 1901-2020

Utgis avCultura Bank
www.cultura.no**Redaksjon**Arne Øgaard (redaktør), aroegaa@online.no
Jannike Østervold, jannikeo@cultura.no**Layout**

ActVisual, www.actvisual.dk

Opplag

4 200

Bladet utgis 4 ganger i året.
Neste gang juni 2020.**Frist**Bidrag til neste utgave kan sendes til
Pengevirke senest 20. april 2020**Tema neste nummer**

Levende jord, sunn mat

TrykkPapirutgaven av Pengevirke produseres av
Døvigen AS på svanemerket trykkeri i Nor-
ge. Papiret er godkjent for Svanemerket,
EU-Ecolabel og det er både FSC-sertifisert
og PEFC-sertifisert samt ISO14001. Tryk-
kes i LED/UV-teknologi som er bedre for
miljøet og er energibesparende.**Forside**Besteforeldrenes klimaaksjon foran Stor-
tinget i demonstrasjon arrangert av NU og
Naturstudentene. Foto: Steinar Winther
ChristensenHoldninger og synspunkter som kommer
til uttrykk i de enkelte artikler og innlegg
er forfatterne selv ansvarlige for. De er
dermed ikke nødvendigvis uttrykk for
redaksjonens synspunkter.

Bidrag til Pengevirke honoreres normalt ikke.

Abonnement på PengevirkePengevirke finnes både på papir og i
elektronisk utgave. Bestill Pengevirke i
elektronisk versjon på [www.cultura.no/](http://www.cultura.no/pengevirke/abonnement)
pengevirke/abonnement.For bestilling eller avbestilling
av papirutgaven, send e-post til
cultura@cultura.no.Frivillig abonnementsavgift kan innbetales
til konto 1254.01.00177 eller med VIPPS til
#531405 (Pengevirke).

4

10

16

26

Innhold

Hva prioriterer miljøorganisasjonene?	4
Politikerens klimaprioriteringer	6
Hva kan kommunepolitikerne gjøre for klimaet?	8
Klimarettferdighet er mer enn klimapolitikk	9
Fotosyntesen og jordlivet – Den praktiske løsningen på global oppvarming	10
Klima- og miljøvennlig mat	11
Hvem kan gjøre hva for klimaet? Hva er betydningen av beitedyr?	12
Smånytt	14
Boligmareritt med lykkelig slutt	16
Nytt fra Cultura Bank	18
Få Hurdal Steinerskole opp å stå	22
Honning fra lykkelige bier	23
Nærvær	24
Follow the Music // Symbiosfera	26
Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar Kate Raworth	28
Reparatørene i Moss	30
Aktuelle bøker	31
Kommentar Den praktiske folkeaksjonen mot klimaendringer	34

Hva prioriterer miljøorganisasjonene?

✍ ARNE ØGAARD

I Norge har vi en rekke organisasjoner som arbeider med miljø- og naturvern. Deres arbeidsfelt er vidt, og i denne artikkelen er målet å belyse noe av det viktigste noen av organisasjonene vil prioritere i møtet med klimautfordringene.

TANG OG TARE

Bellona prioriterer å arbeide med de store systemløsningene som må på plass for å begrense oppvarmingen. Karbonfangst og lagring er et hovedsatsingsområde, men de er også opptatt av at vi må binde mer av den CO₂ som allerede er i atmosfæren. *Bellona* jobber blant annet med tang og tare for å dyrke rasktvoksende biomasse i havet og samarbeider med Sahara Forest Project, som skal produsere mat, energi, ferskvann – og revegetere ørkenen. På denne måten skaper de også nødvendig biomasse som trengs for å erstatte petroleumsprodukter. Et annet arbeidsområde er elektrifisering og nye energibærere. Deler av dagens «avfall» er ressurser som kan brukes andre steder eller i andre prosesser. Vårt matavfall kombinert med husdyrgjødsel kan til sammen gi biogass og jordforbe-

dringsmiddel, og fiskeslam fra oppdrett er en kilde til nye råstoffer.

Blant de mange forslagene som florerer finnes et spenn fra gode intensjoner til reell svindel. *Bellona* jobber for å avsløre aktører som forsøker å sko seg på ikke-løsninger.

VARMEPUMPER

Miljøvernforbundet er opptatt av at de beste tiltakene er energiøkonomisering og energieffektivisering, varmelagring, varmegjenvinning etc.

Varmepumper med sjø og jord/bergvarme reduserer strømbehovet. Oppgradering av eksisterende vannkraftverk vil kunne gi oss viktig strøm. Geotermisk elektrisitet kan fase ut vindkraft, solenergi, gasskraft, kullkraft og atomkraft internasjonalt. Kompostering av matavfall/organisk avfall vil gi jordforbedring, og dermed bedre karbon-

lagring. Vi må ta vare på matjorden.

Miljøvernforbundet er skeptisk til lagring av CO₂ under havbunnen, da det kan oppstå lekkasjer. *Miljøvernforbundet* regner ikke vindkraft som grønn energi og er også skeptisk til havvind som satsingsområde, da driftskostnadene vil bli store, og land med billigere arbeidskraft vil kunne utkonkurrere Norge.

STANS LETING ETTER MER OLJE OG GASS I NORGE

Natur og Ungdom hevder at det viktigste klimatiltaket er å starte utfasingen av norsk oljeindustri. Videre krever de at myndighetene må satse på nye næringer og bruke kompetansen til oljearbeiderne i f.eks. offshore vindkraft. Barentshavet Nord må vernes, og iskantsonen må flyttes sørover, og skattefordeler i oljenæringa og leterefusjon må avvikles.

Planleggingen av nye rullebaner på Gardermoen og Flesland må stoppes, og dyre firefelts motorveier må dropes. I stedet må det satses på kollektivtransport og sykling.

TRANSPORTBEHOVET MÅ REDUSERES

Landsstyret i *Naturvernforbundet* påpeker at samfunnets totale transportbehov må reduseres. Dette kan skje ved god arealplanlegging og utbygging av infrastruktur. I tillegg må arbeidet med mer miljøvennlige transportformer intensiveres. I byggsektoren er det mulig å få til en halvering av energiforbruket,

Røde Rebeller utenfor NRK på Marienlyst. Foto: Extinction Rebellion

Skolestreik i Oslo. Foto: Jørgen Næss Karlsen, Natur og Ungdom. Licensert under Creative Commons

men dette vil kreve utvidede støtteordninger og bedre rådgiving.

En ny rapport fra Naturvernforbundet viser at det er fullt mulig å avvikle olje og gass innen 2040 uten en massiv nedbygging av naturen med vindmøller. Naturvernforbundet støtter de andre kravene til Natur og Ungdom, men ønsker også å trappe opp finansieringen av regnskogsbevaringen.

NYTT ØKONOMISK SYSTEM

Spire er ungdomsorganisasjonen til Utviklingsfondet, og lederen påpeker at dagens økonomiske system er grunnen til at vi ikke makter å oppnå en bærekraftig og rettferdig verden. Spire vil være i sentrum av debatten om alternativ økonomi og arbeide for en langsiktig allianse med andre organisasjoner for å endre det økonomiske systemet slik at vi kan få en ressursforvaltning som ivaretar miljø, klima, matsikkerhet, kulturlandskap, biologisk mangfold, menneskerettigheter og fremtidige generasjoners livsgrunnlag.

Et konkret mål er å være en brobygger mellom landbruk og klima. Det kan

styrke karbonlagring i jord, bygge matsikkerhet, ivareta biologisk mangfold, sikre mot tørke og flom og fange og lagre CO₂. Klimarettferdighet er viktig. De tiltakene vi innfører skal ikke gå ytterligere på bekostning av de som allerede rammes hardest. Dagens utvinning av råstoffer bryter med menneskerettigheter, urfolks rettigheter og ødelegger livsgrunnlaget til folk over hele verden. Lederen i Spire mener derfor at det er viktig å redusere det totale forbruket av ressurser og energi. «Grønn vekst» er ikke løsningen.

KREATIV AKSJONISME

Extinction Rebellion (XR) er en internasjonal organisasjon, og den norske avdelingen ble dannet 16. desember 2018. Den har nå 1700 medlemmer, og det er 13 lokallag rundt i landet, som alle har aksjonert på ulike måter. I Trondheim, Bergen, Horten og Alta har XR-grupper aksjonert for at kommunen skal erklære klimakrise og har fått gjennomslag. Aksjonene har hatt ulike former, men hovedmålet er å vekke bevissthet om alvoret i klimasituasjonen. I en av invi-

tasjonene oppfordres folk til å ta med musikkinstrumenter, og i videoer som ligger på deres Facebookside, har de kledd seg ut og gjennomfører skuespillaktige opptrekk. De har aksjonert mot Aftenpostens og Schibsteds samarbeid med Equinor, mot cruiseindustrien, mot miljødirektoratet og har blitt arrestert for å avbryte stortingets spørretime. De har plantet et epletre, en mynteplante og gressløk i Stortingsplen for å markere behovet for å sikre matsikkerhet og karbonfangst i flerårige planter. Det bare for å nevne noe. Når du melder deg inn, må du krysse av for om du er villig til å bli arrestert. Et av gruppens motto er: *Hvis ikke nå – når da? Hvis ikke vi – hvem da?*

ET MANGFOLD AV MULIGHETER

Det er mye engasjement og ulike prioriteringer og synspunkter. Alt dette er viktig i en kompleks virkelighet hvor det ikke finnes enkle løsninger. Noen er mer opptatt av tekniske tiltak, andre av store systemendringer. Begge deler er viktig. Du kan bidra der du synes at det trengs mest.

Politikerens klimaprioriteringer

✎ ARNE ØGAARD

I høst har tusenvis av unge og også besteforeldre stilt opp foran stortinget, de har brølt og krevd handling fra politikerne. Men hva skjer egentlig der inne i stortinget?

I et forsøk på å finne det ut, sendte jeg spørsmål til samtlige partier om hvilke tre arbeidsområder de ville prioritere. Rødt, Venstre og FRP svarte rimelig raskt. Hos de fleste andre har jeg vært nødt til å lete i partiprogrammene. De klimademonstrerende ungdommene har stort sett blitt møtt med velvil-lige ord, og det mangler heller ikke på ambisjoner om å følge opp Paris-avtalen eller andre høye mål. Men det viktige spørsmålet er hvilke konkrete tiltak de vil gjennomføre.

Det tiltaket de fleste ser ut til å enes om er at vi må satse på fangst og lagring av CO₂, og i den forbindelse er det også forhåpninger om at vi kan fjerne karbon fra naturgass og selge ren hydrogen. Hvordan de ulike partiene vil støtte den teknolo-giske utviklingen og oppbyggingen av karbonfan-gende industri fremkommer ikke av programmene. Det er også få som går inn på de tekniske utfor-dringene ved transport og bruk av hydrogengass.

Et viktig krav fra demonstrantene var å få stoppet den norske oljeutvinningen, men her er det strid både innad i og mellom de ulike partiene. Rødt vil trappe ned oljeutvinningen med mellom 5 og 7,5 % årlig fram mot 2030, Venstre vil ikke åpne nye havområder for petroleumsvirksomhet, og også SV går mot ny oljeutbygging og nye arealer til leting etter olje og gass. FRP ser derimot at en rø-redning med norsk gass til Polen vil kunne erstatte kullkraft og dermed gi en betydelig reduksjon av klimagasser. Også Høyre er opptatt av at den rene

norske oljen skal bidra med verdifull utvikling av andre land. Mens dette skrives raser debatten om hvor iskanten skal gå. Noen partier er opptatt av å verne dette sårbare og viktige naturområdet, mens andre ser ut til å være mer opptatt av at vi må opprettholde farten i oljeutvinningen. Det å spare olje til fremtidige generasjoner ser ingen ut til å være opptatt av.

NORSK INDUSTRI FRA MTID

Høyre og Rødt har en felles omtanke for de som arbeider i norsk oljeindustri, og begge partiene er opptatt av at vi må utvikle en grønn industri, som kan sikre at vi fortsatt har et sterkt norsk næringsliv. Rødt vil satse på å utvikle en havvind-teknologi, som både kan bli til nytte for oss selv og et eksportprodukt. Høyre er preget av industriop-timisme. Vi har jo alltid klart å finne på lure ting for, så hvorfor skal vi ikke klare det nå? Det ideelle produktet vil være noe som er laget uten råstoffer og energibruk, som hele verden vil kjøpe, og som ikke kineserne eller andre kopierer i en fart. Selv mangler jeg fantasi til å se dette for meg, men som sagt, i Høyre er de optimister. Påstanden om at vi alltid vil finne en løsning stemmer dårlig med de mange eksemplene på samfunn som tidligere har gått til grunne fordi de ødela sitt eget livsgrunnlag.

Et fellestrekk ved mange av partiene er at de vil satse på kollektivtrafikk og elektriske fremkomst-midler. Her har Arbeiderpartiet mange forslag, men ellers virker dette partiet lite visjonært i forhold til storstilt klimasatsing. Det samme kan en si om Senterpartiet, som virker mest opptatt av å passe på at klimapolitikken ikke skal ramme norsk matproduksjon, industri eller muligheten til boset-ting i hele landet. Senterpartiet har en visjon om at Norge skal ta lederansvar i arbeidet med å nå

Besteforeldrenes klimaaksjon foran Stortinget i demonstrasjon arrangert av NU og Naturstudentene.

Foto: Steinar Winther Christensen

målene i Paris-avtalen, men har få konkrete forslag i sitt program. Kristelig folkeparti mener også at vi skal ha ambisiøse mål, men også her mangler de konkrete forslagene i programmet.

Rødt er det partiet som er kommet lengst i å utarbeide et forslag til KAF, (klimaavgift til fordeling). Det vil si at det pålegges en kraftig økning i CO₂-avgiften, men at disse pengene så tilbakebetales til alle som tjener under kr 600 000 i året. Den lengste lista med detaljerte forslag finner vi i programmet til Miljøpartiet de grønne, og de er de eneste som påpeker nødvendigheten av å redusere det materielle forbruket.

HAR DE TILSTREKKELIG INNSIKT?

Sett under ett burde partiene kunne enes om en storsatsing på fangst og lagring av karbondioksid, og de burde også kunne enes om en storstilt satsing på kollektivtrafikk. Når dette i liten grad skjer, kan det være fordi de har vansker med å flytte penger fra alle de andre behovene de vil tilfredsstille. Politikerne er raske til å overgå hverandre med løfter om høye reduksjoner i utslippene av klimagasser. Ernas regjering er stolt av sin plan om å elektrifisere norsk oljeutvinning. Det vil gi en

betydelig reduksjon i de norske utslippene, men hvis dette ender med at mer gass blir solgt til andre land, så blir de totale utslippene like store.

Politikernes kunnskaper om global oppvarming er ikke imponerende. Dette dreier seg om komplekse spørsmål hvor alle tiltak har innvirkning på en lang rekke områder. Ønsker om å elektrifisere bilparken reiser ikke bare spørsmål om hvor all strømmen skal komme fra, men også om de sosiale og miljømessige konsekvensene av utvinning av metaller som kobolt og litium. Mange så en gang vindmøller som det nye håpet, men uansett hvor man setter vindmøller på land eller havet, har det negative konsekvenser for befolkning og for fiskere. Og hvorfor i alle verden har de overlatt utbyggingen til internasjonale selskaper som stuer vekk fortjenesten i skatteparadis? De komplekse spørsmålene gir grunnlag for omfattende diskusjoner og motstridende meninger. Men uansett hva politikerne blir enige om, forblir det et stort gap mellom klimademonstranternes krav om effektive tiltak og dagens politikeres vilje og mulighet til å følge opp.

Hva kan kommunepolitikerne gjøre for klimaet?

✍ BENEDICTE LUND, MDG

I Moss har vi etter siste kommunevalg erklært at vi "erkjenner natur- og klimakrise og slik legitimerer virkemiddelbruk og prioriteringer for å holde oss innenfor naturens tålegrenser". Det er vi stolte av, og glade for at vi har gjort. Denne erkjennelsen er også førende for den nye kommuneplanen vi skal vedta om litt.

Den setningen gir dessuten nødvendig og positiv "tommelen opp" til alle våre flinke ansatte i kommunen, som virkelig ønsker å ruste kommunen for de kommende 10-årene, både for å bli klimanøytral og for å kunne håndtere de klimaendringene vi ser kommer.

KLIMABUDSJETT

I samarbeid med *Klima Østfold* har flere kommuner i Østfold nå fått viktige verktøy på plass for å implementere et klimabudsjett. Det vil gjøre det mulig å følge med på utslippsreduksjonene og sikre at vi når våre mål. Fra politikerhold er vi særlig opptatt av at det i alle saksfremlegg vi skal behandle står verbalt beskrevet hva slags klimateffekt de enkelte vedtakene vil medføre. Dette er viktig for å opprettholde tett fokus på de nødvendige klimahensyn vi må ta.

Lokal trafikk er helt sentralt i enhver kommunes klimapolitikk. Helt konkret så betyr dette at alle tiltak som har med transport og ferdsel å gjøre skal ha økt andel *kollektiv, sykkel og gange* som øverste prioritet. Det er samtidig viktig å minne innbyggerne på at noen ganger betyr det å prioritere myke trafikanter på privatbilens bekostning. Også når det gjelder parkeringspolitikk.

Vi har også utviklet en ambisiøs sykkelplan, med klart definerte prioriterte

”

Innen 2024 skal alle kommunale kjøretøy være nullutslipp, og etter hvert som anleggsmaskiner og tyngre maskineri skal skiftes skal også disse være nullutslipp.

hovedtraseer for sykkel. Disse skal være sammenhengende og legge til rette for trygg, effektiv og hyggelig bruk av sykkel til skoler og arbeidsplasser samt knutepunkt for pendling. Kommunen finansierer noe selv, men søker også midler fra fylket og samarbeider tett med Statens Vegvesen om gjennomføringen.

FRA FORURENSER TIL KOLLEKTIV-TRAFIKK

Det politiske styringsflertallet i Moss er dessuten enige om å prøve ut en ordning med *Karbonavgift til fordeling (KAF)*, som vil gjøre det mulig å legge en avgift på det som forurensar og gi pengene direkte tilbake til noe som gir redusert forurensing. Dette kan for eksempel være økt P-avgift utenfor de store arbeidsplassene med subsidiering av busskort i stedet.

Innen 2024 skal alle kommunale kjøretøy være nullutslipp, og etter hvert som anleggsmaskiner og tyngre maskineri skal skiftes, skal også disse være nullutslipp.

Så må vi tenke knutepunktutvikling, så heretter vil vi ikke si ja til større bolig-

prosjekt utenfor de definerte områdene. Alle bygg i kommunal regi skal ha så høy miljøsertifisering som mulig. For eksempel er den nye Hoppern Ungdomsskole bygget i heltre, med solceller på taket og få parkeringsplasser.

Kommunen har samarbeid med lokale industribedrifter om levering av fjernvarme, som forsyner alle bygg i Moss sentrum (basert på brenning av havreskall fra mølla i byen), og vi ønsker at kommunens strømvikaler skal opprinnelsesgaranteres for klimanøytral kraft.

Moss havn har nettopp etablert landstrøm-anlegg, så nå håper vi at skip som kommer til byen legger opp til å benytte tjenesten. Vi håper videre at Statens vegvesen vil legge opp til elektrifisering av Bastøfergen, også på mossesiden. De får det til i Horten ...

Benedicte Lund

Klimarettferdighet er mer enn klimapolitikk

✍ EMBLA REGINE MATHISEN, LEDER I CHANGEMAKER 📷 CHANGEMAKER

Rettferdighet må ligge til grunn for alle løsningene på klimakrisen. Vi kan ikke løse klimakrisen ved å skape nye problemer for allerede sårbare land.

Konsekvensene av klimaendringene er sammensatte og rammer urettferdig. Mens rike land gjennom historien har pøst ut klimagasser, er det lav- og mellominntektsland som for alvor føler klimaendringenes herjinger på kroppen. Norge har, som et rikt oljeland, et historisk ansvar for å sørge for at alle klimaløsningene vi skaper er basert på rettferdighet.

KLIMAFORDREVNES RETTIGHETER

For at Norge skal bidra rettferdig, må vi kutte utslippene våre med minst 53 prosent innen 2030. Samtidig vet vi at klimaendringene allerede i dag skaper store menneskelige lidelser. Dette må vi anerkjenne og gjøre noe med.

Hvert år blir millioner av mennesker nødt til å forlate sine hjem på grunn av klima- og værrelaterte katastrofer. Disse menneskene har ikke status som flyktninger, siden flyktningkonvensjonen ikke anerkjenner klima som en årsak til flukt. Klimafordrevne som krysser landegrenser, mangler reelt vern for sine menneskerettigheter, mens mange land som huser internt fordrevne ikke har ressurser til å ta vare på dem.

I tillegg til kampen for å begrense global oppvarming må Norge derfor også være en pådriver for å få på plass et internasjonalt rammeverk som gir klimafordrevne grunnleggende rettigheter og status. Changemaker foreslår at dette for eksempel kan sikres gjennom et klimapass. Denne løsningen er basert på *Nansen-passet*, som ble utstedt til statsløse flyktninger etter første verdenskrig.

KLIMAFINANSIERING OG GJELDSKRISER

Som følge av klimaendringene ser mange land i verden nå seg nødt til å tilpasse seg en helt ny hverdag i et mer ekstremt klima. Lav- og mellominntektsland må få økonomisk hjelp til å håndtere de store kostnadene en slik omstilling fører med seg. Changemaker mener derfor at Norge må forplikte seg til å gi 65 milliarder kroner i årlig klimafinansiering til sårbare stater rammet av klimaendringer. Denne støtten må komme i tillegg til allerede eksisterende bistand.

Det handler imidlertid ikke bare om hvor mye penger man gir, men også hvilken form finansieringen tar. I dag tillates det at klimafinansiering gis som lån, noe mange rike land benytter seg av. For eksempel er hele 98 prosent av Frankrikes klimafinansiering gitt i form av lån. Samtidig vet vi at mange av landene som er hardest rammet av klimaendringene også

sliter med mye gjeld. Flere av disse er allerede i, eller på vei inn i, en gjeldskrise.

Land som rammes av klimaendringer, skal ikke måtte velge mellom klimakrise eller gjeldskrise. Derfor bør klimafinansiering ikke gis i form av lån. Changemaker oppfordrer norske myndigheter til å være et foregangsland som setter denne problematikken på agendaen, og som kjemper for at andre lands bruk av klimafinansiering som lån begrenses. Vi kan ikke løse klimakrisen ved å skape nye problemer for allerede sårbare land.

KLIMAKRISEN – ET BARN AV MODERNE HANDEL

Globalisering er et fenomen som har skapt stor velstand og et globalt samfunn på tvers av landegrenser. Samtidig er dette handelssystemet og velstandssøkningen også skyld i at vi i dag står midt i en klimakrise.

Produksjon og transport over hele verden krever enorme mengder fossilt drivstoff. Samtidig tillater den liberaliserte handelen at selskaper flytter produksjonen til andre land for å unngå klima- og miljøreguleringer.

For å redusere omfanget av klimaendringene må vi kutte utslippene våre, reisingen vår og produksjonen vår. Verdens handelsorganisasjon må med på laget for å sikre bærekraftige handelsavtaler. Utviklingsland må få muligheten til å øke sin velstand og livskvalitet, mens de rike landene tar de største klimakuttene. Derfor må utviklingsland få tilgang til fornybar teknologi for å kunne bygge opp en klimavennlig industri, og klimafinansiering for å kunne tilpasse seg et nytt og mer ekstremt klima. 🔥

Embla Regine Mathisen

Regenerativt jordbruk på Virgenes gård. Foto: Scott Gilmour

Fotosyntesen og jordlivet

– Den praktiske løsningen på global oppvarming

✍ ROLF KEVIN, EIER OG DAGLIG LEDER NBG AS

Det meste av diskusjonen om hvordan verden skal unngå en temperaturøkning på over 1,5 grader, er konsentrert om hvordan utslipp av klimagasser til luft og vann skal reduseres. Selv de beste tiltakene klarer ikke å redusere utslipp utover 50%. Selv om alle i hele verden iverksetter de beste tilgjengelige tiltakene på den mest effektive måten, vil CO₂-nivået i atmosfæren fortsette å øke.

Problemet er at det allerede er for mye CO₂ i atmosfæren og havet. Nåværet nå er over 400 ppm (parts per million) CO₂. NASA sier at nivået må ned til 350 ppm for at temperaturen ikke skal øke med mer enn 1,5 grader. Reduksjonen på 50 ppm tilsvarer 106 milliarder tonn CO₂.

Heldigvis har naturen selv løsningen. Fotosyntesen, som holder liv i oss og alt annet liv på kloden, omsetter i løpet av ett år 123 milliarder tonn CO₂. Vi forstår da at bare en liten økning i effekten av fotosyntesen har mulighet til å redusere overskuddet av CO₂ i atmosfæren. Det er nettopp dette som ligger til grunn for det franske initiativet *4per1000*, som FN har akseptert som et viktig klimatiltak.

Det er også det en av verdens ledende klimaforskere, Dr. Rattan Lal, bygger på når han sier at bare en 2% økning av karbon i dyrkingsjord vil dekke alt utslipp av veksthusgasser.

Løsningen blir da å utnytte naturens egne prosesser mer effektivt. Det er akkurat dette gårder som Virgenes, Thoreshaugen og andre gjør når de legger om driften til regenerativt landbruk. Det er det samme som skjer når du selv ikke klipper gresset ofte og kort, men lar gressbladene være lengre slik at fotosyntesen har mer areal å virke på.

STIFTELSEN MSB – ET SPLEISELAG

MSB-prosjektet (Multinational Soil Building Project) og det største, vitenskapelig dokumenterte prosjektet i Norden, BERAS (Building Ecological Regenerativ Agriculture and Society) www.BERAS.eu har gått sammen om å etablere Stiftelsen MSB. Stiftelsen har som mål å inspirere og hjelpe bønder i Norge og mange andre land over til kretsløpsjordbruk. Det vil vi gjøre med flere pilotbruk i hvert land, som kan utveksle kunnskap og praktiske erfaringer som mange

andre bønder kan se og lære av.

Stiftelsen skal finansieres som et spleiselag mellom næringsliv, myndigheter, private donorer og deg og meg gjennom folkefinansiering. Vi har det første bidraget på 1 million NOK fra en industribedrift med røtter i landbruket. Når vi har mellom 5 og 7 millioner, vil Stiftelsen MSB bli registrert, og de første pilotgårdene i Norge, Armenia og Rwanda vil bli satt i gang.

Våre partnere i BERAS og Savory Nordic Hub har all den praktiske kunnskap og erfaring som skal til. Det kreves ingen ny forskning, selv om vi vil knytte følgeforskning til pilotgårdene for å dokumentere resultatene vitenskapelig. Greta Thunberg og andre unge etterlyser praktisk handling. Greta sier: Når huset brenner, griper du brannslangen. Stiftelsen MSB og pilotgårdene er vår brannslange.

Kontaktpersoner: Rolf Kevin (rolf.kevin@nbg.bio) og Jostein Hertwig (jostein.hertwig@gmail.com)

Klima- og miljøvennlig mat

✍ JANNIKE ØSTERVOLD

Kast mindre, spis mindre kjøtt og mer grønnsaker, og vær åpen for at framtidens middagstallerken kan inneholde matvarer som ikke er oppfunnet ennå.

I Håkon Lindals artikkel på Framtiden i våre hendes nettsider finner du en tabell med beregnet klimaavtrykk for mange vanlige matvarer. Ikke uventet kommer grønnsaker godt ut og storfekjøtt dårligst ut, både når det gjelder CO₂ pr. kg, vannforbruk og arealbruk, men hvis vi leser artikkelen i dette nummeret av Pengevirke om beitedyr og klima, skjønner vi at hvilken måte kjøttet er produsert på spiller en stor rolle for klimaet. Hvis vi imidlertid ser på CO₂-utslipp pr. 1000 kalorier, finner vi at norske agurker og tomater er «verdingene» blant de analyserte matvarene. Det betyr at du ville belastet miljøet med mer CO₂ hvis du dekket kaloribehovet ditt med bare tomat og agurk i forhold til om du bare spiste kjøtt.

REDUSERE MATSVINN

Et viktig bidrag til å redusere klimabelastningen og redusere søppelmengden er å sørge for at butikker, restauranter og private hjem kaster mindre mat. Her har Too Good To Go gjort en kjempeinnsats med å hjelpe bedrifter til å selge overskuddsmat, som ellers ville blitt kastet – til glede for både dem som tenker på miljøet og dem som har slunkne lommebøker. Det var vel fortjent at de mottok Oslo Innovation

Award under Oslo Innovation Week høsten 2019. Når dette skrives, er det 1 907 butikker som deltar i konseptet, og mer enn 2,8 millioner måltider er reddet.

Husholdningene kan også gjøre sitt. På ressursiden matvett.no/oppskrifter finner du en mengde oppskrifter på retter der du kan utnytte restemat fra i går.

VELG RIKTIG SJØMAT

Villfanget fisk kommer godt ut når det gjelder klimabelastning,

oppmerksom skal man være med fisker som står på både rød og grønn liste, slik som torsken. WWF's anbefaling er: Styr unna kysttorsk og torsk fra Nordsjøen og Skagerrak, som begge er overfisket. Velg heller torsk fra Norskehavet og Barentshavet, som er MSD-sertifisert og bærekraftig fisket.

KAN TEKNOLOGI VÆRE EN LØSNING?

Etter hvert som jordbruksland og vann blir mangelvare, kan det bli nødvendig å finne nye produksjonsmetoder. Det finske startup-selskapet Solar Foods har klart å lage en karbonnøytral løsning for å produsere et proteinrikt næringsmiddel, Solein, ved hjelp av fornybar elektrisitet, luft og vann tilsatt en spesiell type mikroorganismer, som lager protein. Væsken blir tørket til et hvete-mellignende pulver. Slik kan man produsere mat på steder der man ikke kan drive jordbruk, som i ørkenen eller i verdensrommet. Produksjonen trenger ikke store arealer og krever lite vann. Mens det trengs 15 tusen liter vann til å produsere ett kilo kjøtt og 2500 liter til å produsere ett kilo soya, så kreves det bare 10 liter vann til å produsere ett kilo Solein.

- www.framtiden.no/gronne-tips/mat/sjekk-hvilken-mat-som-er-best-for-miljoet.html
- Kunnskapsbase om matsvinn: www.toogoodtogo.no/no/movement/knowledge
- www.wwf.no/sjomatguiden
- www.solarfoods.fi

Hvem kan gjøre hva for klimaet?

Hva er betydningen av beitedyr?

✍ IULIE ASLAKSEN, ANN NORDERHAUG, ANNA GUDRUN THORHALLSDOTTIR

Beitedyr og rødt kjøtt er omdiskutert i klimapolitikken. Er det sikkert at beitedyr på naturbeitemark i Norge er klimaskurker, eller kan de være våre klimahjelpere? For å motvirke klimaforandringene forventes alle samfunnssektorer, også landbruket, å bidra med positive tiltak. Et av de forslåtte klimatil-takene i landbruket er å redusere antall drøvtyggere fordi de slipper ut metan og lystgass. Et annet forslag er skogplanting på gammel kulturmark. Umiddelbart kan disse forslagene virke logiske, men ved nærmere gransking framstår de som lite forankret i en helhetlig, økologisk sammenheng.

TREPLANTING SOM KLIMATILTAK

I forskningsprosjektet CLIMATE-LAND ser vi på effekter av å plante skog som klimatiltak. Prosjektet er fortsatt under arbeid, og denne artikkelen rapporterer ikke resultater fra prosjektet, men beskriver bakgrunnen.

Arealene der det er aktuelt å plante skog, er i hovedsak gamle kulturmarker, dvs. først og fremst naturbeitemarker. Klimanytten av dette tiltaket er ikke tilstrekkelig klarlagt. Skog binder betydelige mengder karbon i vekstperioden, men vi har foreløpig liten kunnskap om hvor mye karbon som kunne lagres i beitemarka som blir tilplantet. Internasjonal faglitte-ratur tyder på at det bindes mye karbon i jord i grasmark. Vi trenger imidlertid mer kunnskap om karbonlagring i natur-beitemark i Norge og hvordan den varierer avhengig av nedbør, temperatur og jordtyper og hvordan beitet foregår. Det er beklagelig at vi har lite forskning på karbonlagring i natur-beitemark under norske og nordiske miljøforhold.

Beitedyrene holder landskapet åpent og naturbeitemar-kene i hevd. På den måten bidrar de til større albedo-effekt, dvs. refleksjon av solinnstråling. Absorpsjon av solinnstråling fører til temperaturøkning, og skog, særlig barskog, absorberer solinnstråling og dermed varme i mye større grad enn grasmark. I Norge finnes fortsatt store arealer med naturbei-temark i utmarka. Blir de ikke beitet på, gror de igjen. Dermed øker opptaket av solvarme i skog.

BEITE OG KLIMA

Studier av karbonlagring i grasmark viser at beite stimulerer karbonlagring i jord. Nyere forskning viser også at karbon lagres mye dypere ned i jorda i beitemark, enn man tidlige-re har visst, og tyder dessuten på at karbonlagring i jord er

størst i grasmark som naturbeitemark, der mykorrhiza (sopp-rot) spiller en viktig rolle for karbonopptaket. Karbonopptaket i jord motvirker utslippet av metan fra husdyrene, men det trengs mer forskning for å klarlegge denne balansen.

NATURBEITEMARK ER IKKE MED I KLIMA-STATISTIKK

Selv om beite kan ha positive effekter på klimaregnskapet, regnes beitedyr inn i Norges klimaregnskap på den negative siden, gjennom utslipp av metan og lystgass. Når Miljødirek-toratet rapporterer klimautslipp til FNs klimapanel (IPCC), tar de med karbonlagring i dyrka mark og innmarksbeite (dvs. pløyd, tilsådd og/eller gjødslet jord), men ikke lagring av karbon i ugjødslet naturbeitemark, selv om resultater av flere forskningsprosjekter tyder på at den er meget viktig. De store arealene av naturbeitemark i utmarka regnes derfor ikke med. Klimaregnskapet tar ikke heller hensyn til albedo-effekten, selv om den påvirker klimaet, og særlig på nordlige breddegrader som i Norge, kan ha stor betydning.

NATURBEITEMARK ER VERDIFULL

Naturbeitemark/utmarksbeite kan potensielt bidra positivt i klimaregnskapet. Likevel er det ikke den eneste grunnen til å opprettholde beite på naturbeitemarker slik at de ikke gror igjen. Tap av biologisk mangfold er en like stor trussel mot menneskeheten som klimaforandringene, og en stor del av vårt biologiske mangfold er knyttet til naturbeitemarke-ne. Mange rødlistearter av planter, sopp og dyr og flere ville slektninger til globalt viktige mat- og fôrplanter som står på den internasjonale plantetraktaten for mat og landbruk (IT-PGRFA), finnes i norske naturbeitemarker. De er også viktige habitater for pollinatorer, som humler og andre villbier.

KLIMAFORANDRINGER OG NORSK JORDBRUK

Beitedyr kan spille en viktig rolle for framtidens matsikkerhet i Norge. Den offentlige utredningen «Klimarisiko og norsk økonomi» skriver om jordbruket: «Landbrukssektoren ... vil likevel representere viktige samfunnsmessige hensyn som må vurderes. (...) Klimaendringer kan bidra til økt usikkerhet knyttet til internasjonalt matvaretilbud. (...) En kan imidlertid ikke utelukke utilstrekkelig tilbud av enkelte importvarer i perioder. (...) Redusert global matvareproduksjon og høyere matvarepriser vil kunne gi høyere avkastning i jordbruks-

sektoren, (...)» Dette er en anerkjennelse av betydningen av jordbruksressursene for framtidens matsikkerhet.

I Norge er det lite dyrka mark, men store utmarksarealer. Drøvtyggere forvandler gras til menneskemat og gjør det mulig å utnytte også disse arealene til matproduksjon. Yngve Rekdal ved Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) har beregnet at 45 prosent av Norges areal er potensielt utmarksbeite. Det er beitedyrene og utmarka som gjennom århundrer har gjort det mulig å produsere nok mat i Norge, og betydningen av utmarksbeite for matforsyningen kan igjen komme til å øke. Samtidig som det er behov for større matproduksjon i verden, gjør klimaendringene det vanskeligere å produsere mat mange steder. Her i Norden vil det sannsynligvis fortsatt være ganske gode muligheter for matproduksjon. Tørken i 2018 var imidlertid en påminnelse om at matsikkerheten er sårbar også hos oss, og at det kan være viktig å ivareta bærekraftige økosystemer, som naturbeitemarker.

NATURBEITEMARK MÅ INN I KLIMAPOLITIKKEN

Det er ikke lenge siden spørsmålet var hvordan man skulle få klima inn på dagsorden, nå er spørsmålet: Hvordan redde klima uten å ødelegge viktige naturkvaliteter? Det er med andre ord flere ting man bør ta hensyn til før man beslutter seg for å erstatte naturbeitemark med granplanting eller for å redusere husdyrbeite i utmarka.

Arbeidet med prosjektet CLIMATE-LAND har gitt innblikk i

omfattende undersøkelser av karbonlagring i grasmark, men vi trenger flere studier av karbonlagring i naturbeitemark. For å få godt nok kunnskapsgrunnlag for vår klimapolitikk bør det satses mye mer på forskning om karbonlagring i naturbeitemark under norske forhold. På den måten kan vi finne lokalt og nasjonalt tilpassede løsninger på store globale problemer. 💧

Om artikkel-forfatterne

Julie Aslaksen (f. 1956) er samfunnsøkonom og forsker ved Statistisk sentralbyrå, innen energi- og miljø-økonomi, økologisk økonomi og bærekraftig utvikling.

Ann Norderhaug (f. 1943) er tidligere forskningsleder for kulturlandskap i Bioforsk (nå NIBIO) og fikk i 2005 Nordisk råds natur- og miljøpris for sitt arbeid med kulturlandskap i Norden.

Anna Gudrun Thorhallsdottir (f. 1957) er professor i beiteøkologi ved Holar Universitet på Island.

Smånytt

Vill Essens – Medisinkvinner på Værøy

I pinsen 2020 arrangeres det en samling på Værøy med en visjon om å hente tilbake den dype visdommen som venter på å bli oppdaget i møtet med Nordlands naturkrefter og ville økologi. Samlingen baserer seg på dypøkologiske prinsipper, og kvinnene bak prosjektet, Caroline Hargreaves og Synne Sofie Reksten, mener at en tettere forbindelse med naturen blir essensielt for å imøtekomme de indre og ytre utfordringene vi nå står ovenfor. Deltakerne får blant annet utveksle kunnskap om lokale løsninger på globale klimautfordringer, koble seg på naturens helende kraft og høste medisinske planter. Samlingen vil også blåse liv i gammel bålkunst og fortellertradisjon. 16 kvinner inviteres til å delta. Vil du være med på eventyret? Les mer og meld deg på her: www.norwegiansage.com/calendar/2019/5/29/villesens-medisinkvinnen

Gjenbruksbutikk i Bø

I Bø i Telemark er det åpnet en gjenbruksbutikk med en spennende forretningsmodell. I Det Gule Hus kan du leie hylleplass til ting som du ikke har bruk for lenger, men som du synes er for fine til å kaste eller gi

bort, og så selger butikken varene for deg. Og tiltaket har virkelig slått an. Initiativtaker Niels Gerner Nielsen kan fortelle at på åtte uker er det solgt over 4500 brukte varer. Det er mye å velge mellom i hyllene, blant annet klær, plater, bøker, smykker, møbler, kjøkkenutstyr og kunst. Butikken selger også lokalt produserte varer, blant annet fine gjenbruksposer til frukt og grønt, som kan erstatte plastposer. Hurra for et skikkelig bra miljøtiltak i sirkulærøkonomiens ånd.

[@detgulehusvgb](https://www.instagram.com/detgulehusvgb)

Fra Alm gård. Foto: Scott Gilmour

Økoguiden

Lurer du på hvor du kan få kjøpt økologiske varer i ditt nabolag, så kan du se på Økoguiden til Økologisk Norge, som har oversikt over produsenter og butikker som selger økologiske varer. Du kan enten søke på varer eller på geografiske områder. Her finner du serveringssteder, butikker, gårdsutsalg og overnattingstilbud. okologisknorge.no/oekoguiden/

Gulrøtter fra Bergsmyrene gård. Foto: Scott Gilmour

Ny podcast om alternativ økonomi

I den nye podcastserien *Alternativ økonomi* er Kjerstin og Reidun Gjengedal på jakt etter gode initiativer som eksperimenterer med nye former for økonomi. I første episode har de tatt for seg lokal valuta og ser nærmere på den lokale valutaen Bristol Pound, som har eksistert siden 2012. De diskuterer også om lokale valutaer kunne fungert i Norge.

Dette er ikke en podcast for den som vil bli rik i en fei. Vi viderefremidler Kjerstin og Reiduns oppfordring til potensielle lyttere: «Hvis du er lei av å se planet og samfunn ødelegges av folk som ser etter rask rikdom, og lurer på om det ikke skulle finnes bedre måter å drive økonomi på, da håper vi du vil følge oss på veien!»

www.alternativokonomi.no

Miljøinnsats med heklenål

De fleste dagligvarebutikker har ruller med plastposer hengende ved siden av frukt – og grønnsaksdiskene, til bruk for frukt og grønt som selges i løsvekt. For det er ikke så praktisk å ha handlekurven full av epler, poteter og tomater i fri flyt om hverandre når du kommer til kassen. Løsningen er å ta med seg egne poser som kan brukes på nytt og på nytt. En av dem som har gjort noe med dette er Marit Elisebet Høines Totland i bloggen sin «Ut av uføre(t)», der hun deler sine oppskrifter på heklede fruktposer. Den lange rommer 4 epler, den store 2 kg poteter. Bloggen hennes har ellers mye interessant lestoff om det å bli sett, mestring og menneskeverd.

<https://marittotland.blogspot.com/2017/09/hekla-frukt-poser-ut-av-plastufret.html>

Den store klesbyttedagen

28. mars er det igjen tid for Den store klesbyttedagen, som arrangeres av Naturvernforbundet. Bli med på å redusere ditt og andres klimafotavtrykk, og la noen andre få glede av klærne som du ikke selv har bruk for lenger. Her kan du fornye innholdet i klesskapet ditt på en miljøvennlig måte. Konseptet er enkelt: Ta med 7 rene og pene plagg. For plaggene du leverer inn får du klesbyttelapper, som gir deg rett til å plukke ut andre plagg. I 2019 ble det byttet 54 000 plagg i løpet av en dag. Det ga en besparelse på 378 000 kilo CO₂, ca. 200 millioner liter vann og 40 500 kilo kjemikalier, sammenlignet med å kjøpe nye klær. Når dette skrives, er det allerede påmeldt nesten 100 arrangementer, fra Agder folkehøyskole i sør til Gamvik frivilligsentral i nord.

Finn klesbyttearrangementer: www.naturvernforbundet.no/klesbyttedagen

Klesbytting pågår. Foto: Naturvernforbundet.

Boligmareritt med lykkelig slutt

✎ JANNIKE ØSTERVOLD 📷 ANNA KATARINA TREDE

Det som skulle være en nyoppusset bolig klar til innflytting viste seg å være en brannfelle, der det meste var galt. Etter flere runder med forsikringsselskap og advokater, hjelp fra flinke fagfolk, mye egeninnsats og dugnadshjelp fra venner er resultatet til slutt blitt en bolig med gjennomførte miljøvennlige løsninger og godt inneklima.

Det skulle bare være nødvendig å legge inn noen varmekabler til gråvannsanlegget, hadde selgeren sagt, ellers var alt i orden, og Anna Katarina Trede gledet seg til å komme i orden i sitt nye hus. Men bolighandelen skulle vise seg å bli starten på noen slitsomme år.

«Jeg ble boligsvindlet», forteller Anna. «Da jeg skulle få lagt inn varmekabler, oppdaget elektrikerens at det var noe som ikke stemte. Hele det elektriske anlegget var livsfarlig, det var ikke jording, og det var fare for støt og brann.»

Meldingen fra elektrikerens var klar: «Dere må bare flytte ut, det er farlig å være her.»

Men dette var bare starten. Så oppdaget de at bærebjelker var kuttet av og at huset ikke var tett. Det ble en stor

forsikringssak, og det tok tre år før de fikk oppgjør. Anna forteller at de måtte rive alt unntatt ytterkledningen, så bare skallet sto igjen. Det var en kjenpejobb, men det ga tross alt store muligheter for å velge hva slags hus de ville ha. Anna valgte å gjøre det om til et pustende hus, der alt er i naturlige materialer. Til isolasjon valgte hun lin, hamp og trefiber.

«Overalt der man vanligvis ville bruke glassvatt kan man bruke lin eller hamp. Det er behagelige materialer å jobbe med. Snekkeren sa at det var første gang han ikke fikk pustevansker etter å ha jobbet med isolasjon.»

PLASTFRIE VEGGER OG GULV

«Dette er et gammelt hus, med mange kroker og kriker og vinkler som ikke er rette. Naboene kaller det kråkeslottet. Jeg har valgt ikke å ha plast i veggene, men en pustende duk, som man får kjøpt på vanlige byggevarehus. Vi satte opp duken innvendig og så blåste vi inn trefiber i gulv og tak og rundt vinduer, omtrent såne fiber som man hadde i gammel-dagse bleier. Det er veldig effektivt. Vi fikk isolert hele huset på en dag, og hver eneste lille sprekk ble fylt. Tidligere hadde jeg mye problemer med mus i huset – for mus elsker glassvatt. Men musene klarer ikke å lage ganger i trefibrene, for de faller sammen. Trefiber er ypperlig til å etterisolere gamle hus,

Veggene er isolert med organiske, pustende materialer. Her oppmalt avis-papir som er blåst inn. Andre steder innblåst trefiber, lin og hamp.

◀ En av utallige dugnader hvor venner stilte opp, både store og små. Når alt bortsett fra ytterkledningen skal vekk, er det morsomt å gå løs med brekkjern.

det går fort, og jeg tror ikke det ble noe særlig dyrere enn å bruke glassvatt. Og så har jeg også brukt linmatter istedenfor plastikkmatter under alle gulv.»

VEGGER SOM PUSTER

«Hvis man vil ha et pustende hus, må man også bruke pustende maling. Enten lasur eller linoljemaling. Jeg har brukt begge. Linoljemaling kan synes dyrt, men det er utrolig drøyt. Det deilige er at man slipper å skrape malingen etter noen år. Med linoljemaling tørker oljen inn i treverket, og så sitter pigmentet igjen i treet. Da kan man bare smøre på linolje, så blir det fint igjen. Det er godt med innervegger som puster. Hvis du for eksempel tørker klær inne, får du ikke kondens på speilet. Treflater som puster blir en buffer for fuktighet når man ikke bruker maling som lukker fibrene. På kjøkkenet har jeg gipsplater malt med kalkmaling og så herdet med mikrosement så man får en helt vannbestandig overflate uten å bruke masse fuktsperre.»

Anna har lest seg til mye, og hun har også hentet informasjon og inspirasjon fra Sverige, der de er kommet litt lengre enn i Norge. Hun var heldig og fant en økosnekker, som har gjort jobben med å bygge opp nye bærekonstruksjoner i huset.

VEDFYRING ER HOVEDOPPVARMING

Huset er hovedsakelig oppvarmet med ved. På kjøkkenet har Anna en jernovn med kleberstein på siden, i den kan hun også steke brød. I stuen er det en klebersteinsovn. I tillegg har hun en liten elektrisk ovn på kjøkkenet som kan brukes for å få litt lunk om morgenen.

«Jeg var tidligere ME-syk og reagerte på strøm, så jeg har el-sanert hele huset når jeg allikevel måtte skifte hele det elektriske anlegget. Det vil si at jeg har isolerte el-ledninger, som ikke stråler ut i rommet.»

Anna har også tenkt veldig på miljø og materialer når hun har møblert og har bygget noen møbler selv.

EN INDRE PROSESS

Anna forteller at det var et tidspunkt da hun var utslitt og lei av det hele og økonomien var dårlig fordi det tok så lang tid å få oppgjør fra forsikringsselskapet. Da bestemte hun seg for å gjøre en liten ting hver dag for å komme videre, selv om hun egentlig ikke orket, og hun oppdaget at arbeidet satte i gang indre prosesser.

«Da jeg skulle rive en vegg, tenkte jeg: Hva er det jeg vil rive ut av livet mitt nå? Og da jeg ble lei av å male, tenkte jeg: Hva er det jeg vil male inn i livet mitt nå? Det ga fokus. En venninne ønsket å komme hit med brekkjern og rive, hun fikk utløp for sin frustrasjon. En kompis kom og hjalp meg med å brenne ting, han var i en brytningstid i livet der det var deilig å få kaste ting ut.»

MER ARBEID ENN MAN TROR

Selv om resultatet er blitt bra, hadde Anna i utgangspunktet ikke ønsket seg noe oppussingsprosjekt. «Det siste jeg skulle gjøre var å fikse et hus – derfor kjøpte jeg noe som jeg trodde var ferdig. Jeg ser at alle jeg kjenner som holder på å pusse opp blir veldig stresset, det kan gå ut over livskvalitet og forhold i flere år. Det tar mye tid å ta alle valgene, så hvis man vil gjøre det mer økologisk – snakk med noen som har gjort det før, så man slipper å finne ut alt på egen hånd. Jeg har valgt å gjøre en del ting selv som tar lengre tid, det er utrolig tilfredsstillende å vite at alt er ordentlig. Mitt beste råd er å ikke ta alt på en gang, begrense prosjektene så det blir overkommelig. Målet må hele tiden være å ha det godt underveis. Et ferdig hus gir lite glede hvis man er helt ferdig selv når den dagen kommer, eller før.

✱ Anna har fått miljøboliglån i Cultura Bank

< Stua. Granpanel malt med linoljemaling, pustende duk, hampisolasjon. Heltremøbler som fulgte med huset og hjemmesnekret bokhylle. Sofa med linmadrass. Vil man ha et sunt inneklima er det man sitter i minst like viktig som det man putter i- og på veggene.

Med vedovn med bakerovn og herlig utsikt er kjøkkenet husets hjerte og stedet vi alltid er. >

Nytt fra Cultura Bank

Miljøboliglån – også til renovering av bolig

Cultura Banks miljøboliglån gir renterabatt til deg som velger bolig med spesielle miljøkvaliteter. I forhold til den totale boligmassen er det veldig lite nybygging. Det store flertallet av boliger som omsettes hvert år er ikke nybygget, og til dels er de gamle og modne for fornyelse. Det er ikke bare den som bygger et nytt, miljøvennlig hus som kan få miljøboliglån. Det kan du også få hvis du renoverer et gammelt hus med vekt på klima og miljøhensyn – se artikkelen om renovasjonsprosjektet på s. 16–17 i dette nummeret av Pengevirke.

Nye innskytere ønskes velkommen!

Cultura Bank har hatt et år med god vekst, og vi håper det vil fortsette også i 2020. For å kunne fortsette å låne ut penger til gode prosjekter trenger vi også å øke våre innskudd. I en periode i desember/januar hadde vi inntaksstopp for nye kunder, men nå er vi igjen klare for å ta imot nye innskytere. Det er ingen bindingstid på noen av våre kontotilbud, og det koster ikke noe å opprette en konto, så om du for eksempel sparer til å gjøre noe hyggelig i framtiden, hva med å gjøre det på en sparekonto hos oss? Pengene står trygt på sparekonto i Cultura Bank til du trenger dem selv, og du hjelper oss så vi kan låne ut penger til prosjekter som er bra for mennesker og miljø. Du har fire valgmuligheter:

	Rente	Betingelser
Miljøkonto	0,00 %	Ingen uttaksbegrensning
Sparekonto	0,30 %	Ingen uttaksbegrensning
Høyrentekonto	0,80 %	12 gebyrfrie uttak pr. år, ut over det 0,75% av uttatt beløp
Støttekonto	0,10 %	+ at Cultura Bank gir 0,80 % til den organisasjonen du velger å støtte.

Nytt ansikt i kundesenteret

Ingard Tyssøy (25) er ansatt i kundesenteret, som vikar ut året. Ingard har studert samfunnsøkonomi i Trondheim og er interessert i IT. Både samfunnsinteressen og IT-kunnskapene kommer godt til nytte i jobben i Cultura Bank. Dialekten avslører at han kommer fra vestlandet. På fritiden liker han å lage mat, kjøre ski alpint og drive med E-sport.

Et utvalg av nye lån og kreditter

HELSEKOST EIDSVOLL-SUNDET AS Helsekostbutikken i Vormaveien i Eidsvoll har fått nye drivere, og Cultura Bank har gitt lån i forbindelse med overdragelsen.

[@eidsvollhelsekost](#)

ROTNISSEN STEINERBARNEHAGE på Rotvoll har 4 avdelinger med i alt 54 barn. Barnehagen har Debios gullmerke og er svært populær.

[rotnissen.no](#)

NORSK SOL AS v/ Johannes Moen har fått byggegaranti fra Cultura Bank. Virksomheten driver med installasjon av solcelleanlegg for å støtte overgangen til miljøvennlig, klimavennlig energi, og alt økonomisk overskudd går til videre drift av selskapet.

[norsksol.no](#)

GODT BRØD TRONDHJEM AS har fått lån til etablering av bakeverksted og utsalg i Dronningens gate i Trondheim.

[godtbrod.no/Bakeverksted/Dronningensgate](#)

ANNA KATARINA TREDE har fått miljøboliglån i forbindelse med totalrenovering av eldre boligeiendom.

ØKOSJOKOLADE AS driver nettbutikk med økologiske og fairtrade ingredienser til å lage sunn sjokolade og driver dessuten Criollo Sjokoladebar i Drammen. Cultura Bank har gitt driftskreditt.

[okosjokolade.no](#)

MOGENS THORSENS STIFTELSE ble stiftet i 1970 med det formål å skaffe 50 verdige enker eller ugifte kvinner bolig i stiftelsens eiendom i Niels Juels gate 19/21 i Oslo. Cultura Bank har gitt lån til renovering av bygningen.

SEIL NORGE AS har fått lån til oppgradering av båten «Valiente». Seil Norge AS driver bærekraftig turisme og arrangerer seilturer langs norskekysten og helt til Svalbard. Cultura Bank har vært med på å finansiere 3 av båtene deres.

[seilnorge.no](#)

TUTTUREN GÅRD v/ Ivar Kristofer Voorham Tutturen og Heather Lynn Wee McVicar har fått lån i forbindelse med generasjonsskifte.

Culturakunder sparer og støtter ideelle organisasjoner

Cultura Bank samarbeider med en rekke organisasjoner om å tilby en støttekonto, der du gjennom å spare i Cultura Bank samtidig kan støtte en av disse organisasjonene.

Sivilsamfunnsorganisasjonene løser viktige samfunnsoppgaver som det offentlige og markedet ikke makter å løse alene. Ved utgangen av 2019 hadde Culturakunder nesten 27 millioner kroner på slike sparekonti.

Dette genererte en samlet støtte på ca. 220 tusen kroner, som ble fordelt på fem organisasjoner. Redd Barna var den første organisasjonen Cultura Bank inngikk samarbeid med for ca. 20 år siden, mens Norsk P.E.N. er den siste som er kommet til.

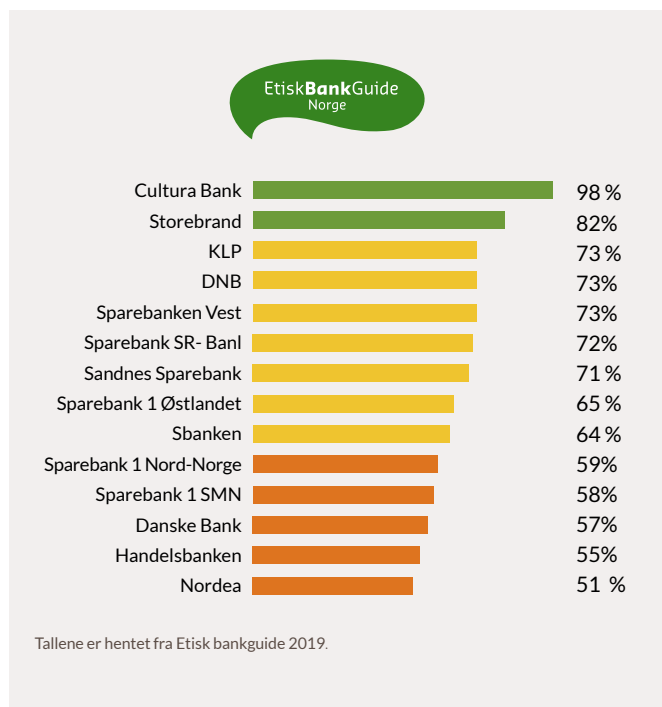
SAMARBEIDSORGANISASJON	STØTTE-BELØP	ANTALL KONTI	SUM INNESTÅENDE PER 31.12.2019
Naturvernforbundet	33 012	45	4 678 296
WWF-Norge	45 977	90	5 054 957
Regnskogfondet	47 176	157	5 517 463
Redd Barna	80 451	176	9 901 697
Norges Kvinne- og familieforbund	9 715	27	1 026 215
Norsk P.E.N.	4 601	13	587 256
Totalt:	220 933	508	26 765 885

Cultura Bank på topp i Etisk bankguide også i 2019

Etisk bankguide i Norge er et prosjekt i regi av Framtiden i våre hender og Forbrukerrådet. Det er en del av et internasjonalt nettverk (Fair Finance Guide), der så langt 11 land er med. Tanken med prosjektet er å bruke forbrukermakt for å få bankene til å forbedre seg.

Også i 2019 topper Cultura Bank Etisk bankguide for Norge, med 98 av 100 mulige poeng. De fleste av bankene som er med viser fremgang fra året før. Vi gleder oss over at etikk og bærekraft står høyt på agendaen hos mange banker. Resultatene i Etisk Bankguide er basert på en omfattende gjennomgang av bankenes policydokumenter og retningslinjer.

En fornøyd banksjef Kjell Fredrik Løvold mottar gull-diplomet.
Foto: Tale Bærland.

Nytt fra Institute for Social Banking

Sommerskole i Social Banking

Institute for Social Banking tilbyr seminarer og kurs for ansatte i verdibaserte banker og andre med interesse for feltet. Også i 2020 arrangerer de sitt 5-dagers sommerkurs i Social Banking.

Årets sommerskole skal være i Padova, fra 21. til 26. juni i samarbeid med Banca Popolare Etica. Mange av medarbeiderne i Cultura Bank har deltatt i tidligere år, og de kunne rapportere om intense og inspirerende dager.

social-banking.org/education/upcoming/

Piazza dei Signori and Torre dell'Orologio (Clock Tower) in Padua (Padova), Veneto, Italy. Foto: Adobe Stock

Bankenes rolle i klimakrisen

I januar arrangerte Institute for Social Banking et todagers seminar med tema *Bankenes rolle i klimakrisen*. Her presenterte GLS-bank resultatene av sitt arbeid med å beskrive klimaeffekten av sin utlånsportefølje, som var oppdelt på næringskoder. De kunne også simulere hvordan den akkumulerte klimaeffekten ville bli i år 2050. Blant utfordringene de hadde støtt på var å lage modifiserte utslippskoeffisienter for sine utlån til økologiske bønder. Fra Cultura Bank deltok Jannike Østervold. James Niven fra Triodos Bank fortalte om arbeidet til PCAF, en sammenslutning av nederlandske banker, som arbeider med metoder for å kvantifisere karbonfotavtrykket til finansinstitusjoner.

Les mer om PCAF: carbonaccountingfinancials.com

Deltakerne på seminar hos GLS i Berlin om bankenes rolle i klimakrisen. Til høyre Jannike Østervold fra Cultura Bank.

Er din konto blitt sperret?

På grunn av myndighetenes pålegg om å sørge for at alle bankkunder skulle gi opplysninger om sin bruk av bankenes tjenester mottok mange av Cultura Banks kunder i desember/januar en henvendelse fra Cultura Bank med spørsmål om å sende inn kundeerklæring. Vi benytter anledningen til å takke alle som har fulgt oppfordringen.

I noen tilfeller, der vi ikke har klart å få kontakt med kunden og derfor ikke har fått innhentet den nødvendige dokumentasjonen, har vi vært nødt til midlertidig å sperre kontoen inntil vi kan få på plass informasjonen som mangler. Sperren blir fjernet så snart vi har fått innhentet manglende kundeerklæring. Se www.cultura.no/privat/kundeerklaring for nærmere informasjon.

Ikke del din BankID med noen

BankID'en din er ikke bare en kodebrikke som du kan bruke til å logge deg inn med i nettbanken – den kan brukes til å åpne bankkonti i ditt navn, ta opp lån og signere på avtaler. Derfor må du aldri, aldri dele den med noen.

Oppgi heller aldri passord og koden fra BankID brikken til noen over telefonen. Det har forekommet svindeltilfeller der eldre mennesker får telefonoppringninger der en person utgir seg for å være fra banken deres. Svindlerne lurer til seg passord og kode fra kodebrikken, som de så bruker til å logge seg inn i nettbanken. Banken din vil aldri be deg oppgi verken passord eller kode.

Hurdal Steinerskole vil lære barn om natur og økologi, og ønsker seg hit, til Gjødning gård. Foto: Mari Rosman

Få Hurdal Steinerskole opp å stå

✍ MARI ROSMAN

Den gamle presteboligen kan bli en vidunderlig gårdsskole. Nå bretter vi opp ermene!

Vi jobber med etableringen av Hurdal Steinerskole, og sikter på den gamle presteboligen ved Gjødning gård. Vi vil starte en barneskole med fokus på økologi og natur.

Skoleprosjektet er godkjent hos Utdanningsdirektoratet for oppstart høsten 2021. Nå trenger vi din støtte for å dekke utgifter frem til vi får driftsmidler.

Vi som står bak prosjektet er en gruppe foreldre bosatt i Hurdal Økolandsby. Vår kompetanse er blant annet innen pedagogikk, ingeniørfag, kunst, design og prosjektledelse.

Skolen skal være for hele bygda. Vårt ønske er å ha den i Hurdals tidligere storstue, den gamle presteboligen. Dette er en stor villa med flott, dyrkbar hage. Bygget ligger idyllisk til ved Gjødning Gård. Denne drives økologisk og har et aktivt andelslandbruk. Skogen og vannet er nærmeste naboer. Alternative skolebygg vurderes fortløpende.

I dag fungerer presteboligen som et levende kulturhus på kveldstid. Det ønsker vi at skal fortsette. Her kan Hurdal få en unik, naturbasert skole tilknyttet et rikt kulturliv og mange ressurspersoner.

Steinerskolepedagogikken har som mål å vekke og utvikle potensialet i hvert enkelt barn på en allsidig måte. Undervisningen er en kombinasjon av teoretiske, kunstneriske og praktiske fag som får utfylle hverandre.

Vi håper at du eller noen du kjenner vil bidra for at vi skal lykkes. Vi trenger penger til godkjenning og prosjektering av skolebygg, samt løpende utgifter frem til vi får driftstilskudd fra staten.

Vi oppfordrer Pengevirkes lesere til å støtte dette prosjektet gjennom CulturaFlokk: fnd.uz/steinerskole

Honning fra lykkelige bier

Foto: Eric Brinkhof

✍ LOES VAN ALPHEN OG ERIC BRINKHOF

Solhagen er et småbruk midt i frodige naturområder i Ådalsbruk, Hedmarken. Der driver Loes van Alphen og Eric Brinkhof biodynamisk birøkt, og de er de eneste i Norge som selger Demeter-sertifisert honning.

Dessverre er det slik at regelverket fra Mattilsynet og fra Debio ikke stiller noen krav som ivaretar bienes ve og vel. Det finnes et økologisk (Debio) regelverk, som beskriver hvordan en høne skal kunne leve som en høne, en gris som en gris, men når det gjelder birøkt, sikrer Debio-regelverket kun at honningen blir fri for kjemikalier og giftstoffer. Det finnes ingen regler som sikrer at biene kan utvikle sin naturlige adferd. Her kommer Demeter-regelverket inn i bildet. I tillegg til kravene som stilles til økologisk birøkt, og som ivaretar honningens kvalitet, får biene i biodynamisk (Demeter) birøkt i mye større grad leve slik som det er naturlig for en bie.

ROM FOR NATURLIG UTFOLDELSE

Våre bier får leve i kuber av pustende, naturlige materialer, som tre og halm, i motsetning til bier flest i Norge, som lever i pottetette kuber laget av plast (isopor). Våre bier får bygge sine vokstavler etter eget skjønn og får altså ikke ferdige voksplater med et forutbestemt mønster. Dronene (hannbiene) får leve sitt eget liv og blir ikke fjernet og drept. Biene får lov til å utvikle svermetrang, som jo er deres naturlige måte å formere seg på. De får også selv velge sin dronning og er ikke underlagt kunstig dronningavl. Som vinterfôr får biene

ikke bare rent sukker, men får beholde en god del egen honning blandet med kamillete, som støtter fordøyelsen i den lange vinteren. På denne måten kan biene få leve ut sin naturlige adferd og blir friskere og mer robuste til å møte en hverdag som byr på miljøutfordringer.

Vi på Solhagen opplever at det er lite bevissthet om hvordan biene trives i sine bikuber. Vi ønsker derfor å utvide birøkten vår med et pedagogisk tilbud med en demonstrasjonshage og et kurslokale, der vi kan ta imot grupper og skoleklasser. Dermed håper vi å øke bevisstheten om bienes naturlige behov og gi en mulighet til å ha en unik opplevelse med biene og deres spennende liv.

Demonstrasjonshagen skal gi plass til flere ulike bievennlige kuber av naturlige materialer for å vise at biene kan leve godt i annet enn i standard plastkuber. Vi er allerede i gang med

å etablere en blomstereng på 2000 kvadratmeter, der vi skal plassere ut forskjellige typer kuber: halmkuber, topplistikuber, solkuber, trestammekuber og ett-romskuber. Rundt dem skal det plantes flerårige, bievennlige vekster, som sikrer biene mat tidlig om våren, og blomsterstauder, som gir rikelig med nektar utover i sesongen.

I kurslokalet kommer det en vitrinekub, som skal vise livet helt innerst i en bikube.

FOLKEFINANSIERING AV DEMONSTRASJONSHAGE OG KURSLOKALE

For å kunne realisere demonstrasjonshagen trenger vi kr 50 000,- til anskaffelse av spesielle bikuber, og for å kunne bygge kurslokalet trenger vi kr 120 000. Vi har derfor startet en folkefinansieringskampanje på CulturaFlokk, der alle bidrag mottas med stor takk! 💧

www.facebook.com/pg/solhagensbier

Eric Brinkhof og bier fra Solhagen. Foto: Emma Gerritsen

Vi oppfordrer Pengevirkes lesere til å støtte dette prosjektet gjennom CulturaFlokk: fnd.uz/solhagen

Nærvær

✍ JANNIKE ØSTERVOLD

Lege Michael de Vibe og psykolog Even Halland har grepet fatt i og avmystifisert teknikker fra tusenårgamle tradisjoner og gjort dem tilgjengelig for folk flest. Takket være internett er det mulig å delta i undervisning og felles øvelser uavhengig av hvor i landet du bor.

Michael: «Vi har kalt det nærvær, det er jo først og fremst et norsk ord og så er det et veldig godt ord. Mindfulness er ikke så selvforklarende. For meg favner ordet nærvær to av elementene i det vi holder på med. 'Nær' handler om å være nær seg selv, nær den andre og nær livet. Det er relasjonelt, det handler om å være til stede i forhold til menneskene rundt meg og livet mitt. Og så er det 'vær', som handler om væren. Vi driver med å gjøre fra vi står opp til vi legger oss, men menneskene trenger også pausene, vi trenger å nullstille oss. Væren har veldig smale kår i våre liv. Nærvær peker på noe som vi alle trenger, som er lett å forstå. På samme måte som kroppen er sinnet veldig trenbart. I USA bruker de et veldig konkret språk. 'You have to train the muscle of attention.' Det er selvfølgelig en metafor, men det har absolutt mye for seg. Og det er mange vitenskapelige undersøkelser som viser at det ikke skal så mye til. Vår

intensjon er å hjelpe mennesker til å øke sin evne til nærvær i sine liv. Det vi trener på er naturlige kompetanser som alle mennesker har, så det er ikke noe fremmed. Det å være oppmerksom og være tilstede er noe som alle mennesker har, i større eller mindre grad.»

TRYGGHET OG FELLESSKAP PÅ NETT

Even: «Jeg holder på med dette fordi jeg trenger det og har hatt nytte av det i mitt eget liv. Litt av tanken vår er at det bor folk i hele kongeriket, og ikke alle har tilgang på kurs eller veiledning der de bor. For at flere skal få muligheten til å delta, vil vi tilby dette på nett, så du kan være med uansett hvor du bor. Teknologi omtales jo ofte som noe som distraherer og stresser oss, men her vil vi bruke teknologien på en måte som gir folk nye muligheter til å oppleve ro, trygghet og fellesskap. Det håper vi er en fornuftig og helsebringende bruk av teknologi.»

Michael forteller at programmet er bygget opp med et introduksjonskurs, som du kan følge i ditt eget tempo, og spesielle temabaserte moduler, som du kan velge ut fra hva du føler at du har behov for. En viktig del av programmet er ukentlige webinarer, der deltakerne gjør øvelser i fellesskap og der de har mulighet til å stille spørsmål og reflektere sammen. Michael og Even lager også ukentlige podcaster om utfordringer som vi alle møter når vi skal bli mere nærværende. For eksempel om hva du kan gjøre hvis du bekymrer deg mye, eller hvis du ikke får sove – så forsøker de å svare på det ut fra et nærværsperspektiv.

NÆRVÆRSTRENING SENKER STRESS

Michael og Even har vært involvert i en studie med 300 psykologi- og medisinstudenter, der halvparten fikk et kurs i å trene nærvær. Deltakerne ble fulgt til ett år etter at de var ferdige leger og psykologer. Konklusjonen ble at nærværstrening senker stress og psykisk uhelse og bedrer livskvalitet.

Michael: «En hovedforklaring på den effekten vi finner er at studentene lærer seg å gå i møte med utfordringene for å løse dem istedenfor å komme seg unna. Etter hvert som du lærer å romme deg

selv, blir det lettere å gå i møte med en situasjon som vekker en følelse av konflikt eller ubehag. Det er i tråd med andre store internasjonale undersøkelser som også viser mye av det samme. Det endrer perspektivet – istedenfor å være bekymret har du bekymringstanker.»

Even: «En av fordommene mot meditasjon er at hvis jeg mediterer, blir jeg passiv, tilbaketrukket fra verden, det er en praksis som lukker deg inne. Men det dette viser er nettopp at du åpner deg for verden og blir mere handlekraftig, du går i møte med verden.»

Michael: «Veldig enkelt pleier jeg å si at det hjelper oss å romme livet slik livet er og ikke slik du gjerne ville at det skulle være. Dette aspektet med aksept har etter hvert kommet inn i ulike typer behandlingsformer i helsevesenet.»

Even: «For mange er det en lettelse, de trenger ikke å endre tankene og følelsene, kan bare jobbe med å møte dem på en annen måte. Det er noe radikalt ved å si at ting er godt nok slik som det er. Vi kan møte tankene og følelsene som er der uten å vikle oss inn i dem. De får komme, og så får de også lov å gå.»

Michael: «Det er interessant at nærværstrening kommer mer og mer inn i lederopplæring. På Solstrandkurset har

de egne dager der de trener nærvær. Vi skal arrangere en konferanse i oktober, da kommer bl.a. en professor ved en managementskole i USA, som tilbyr ett års opptrening av ledere i nærvær. Ethvert menneskemøte påvirkes av om du er til stede eller ikke. Hvis alle evner å samle seg om det vi skal være felles om, så blir selvfølgelig møtet annerledes enn om man sitter og tenker på sine ubetalte regninger. Det er flere store bedrifter som begynner å interessere seg for dette. Blant annet har Telenor hatt opplæring for en del av sine ansatte og ledere, og Statkraft skal også i gang med et opplegg.

Even: «Dette er jo en verdiorientert praksis, hvordan skape fred i en kaotisk verden, og den grunnleggende verdien er nestekjærlighet. En av tingene vi har lurt på er hvordan vi kan gjøre dette nyttig for organisasjoner og bedrifter. Hvis det på en arbeidsplass er interesse for å meditere sammen, kunne vi ha bidratt. Vi er interessert i samarbeid med organisasjoner som bidrar til å skape en grønnere og mer rettferdig verden.»

nærvær.no

Michael de Vibe

Even Halland

På bildet ser vi Mathias Hjelle, elev på Sogn Jord- og Hagebruksskule.

Follow the Music // Symbiosfera

✍️ 📷 HANS-JULIUS MASKE

Follow the music ble presentert i sommerutgaven av Pengevirke 2019. Ideen var å samle globale og lokale artister til en øy ytterst i Trondheimsfjorden for å utforske møtepunktet mellom musikk og jordbruk.

Min personlige historie er at jeg alltid har vært opptatt av musikk, og de senere årene også engasjert meg for jordbruk ved å ta del i det biodynamiske initiativet BINGN. Jeg så et potensial i å koble musikk og jordbruk sammen. Det er aldri vanskelig å få med seg unge folk på konserter, fester eller lignende musikkopplevelser, derimot er det en utfordring å få dem interessert og involvert i jordbruk. Målet var derfor å bruke musikken som lokkemiddel for å få mennesker ut i naturen. Gjennom å gjøre musikk relevant for jordbruksø-

velser og vice versa var tanken å bygge bro mellom de ulike praksisene, og ikke minst komme fram til nye metoder, teknikker og innsikter.

Vi startet prosjektet med å studere de 10 prinsippene for permakultur og prøvde å oversette dem til noe vi kunne bruke i kunstnerisk praksis, som et rammeverk også for musikkproduksjon. Vi gjorde mange timer med lydopptak fra havet, skogen og hagen for å ta med oss lyder og stemninger fra øya inn i musikken. Vi lagde instrumenter av ting vi fant og skrev tekster inspirert fra naturopplevelser.

Modellen for sommeren var 6 uker med kunstnerresidens på øya, med nye artister hver uke. Hver uke reiste vi to timer med bil til Trondheim for å fremføre musikk og lage fest på kulturhuset Lokal Scene. Ideen var å gjøre som bonden som produserer sine grønnsaker og andre produkter på gården, for så å

reise til byen for å selge varer på markedet. Så hver lørdag formiddag reiste vi inn til byen med kofferten full av musikk, og dagen etter reiste noen videre hjem, andre kom til Trondheim for å bli med oss tilbake for en ny uke på øya for å utforske spørsmålet om hva vi kan gjøre med musikk for å ta vare på naturen.

Follow the music ble etterhvert manifestert som Symbiosfera, en plattform for musikalske jordbruksprosjekter, ikke ulikt den allerede etablerte plattformen www.woof.org.

For dere som ikke kjenner til wwoof, så står det for WorldWide Opportunities on Organic Farms, og er et nettverk for å sette praktikanter i kontakt med økologiske gårder. Man kan gjennom nettsiden finne medlemsgårder rundt i hele verden. Symbiosfera.org har samme kartfunksjon og skal være et hjelpemiddel for mennesker som ønsker å komme i kontakt med prosjekter som

har musikk og jordbruk til felles. Det kan være festivaler, permakulturprosjekter med musikalsk uttrykk, kunstnerresidenser, plateselskap eller gårder som har musikalske og kunstneriske prosjekter gående.

HVA KAN KUNST OG KULTUR BIDRA MED I KLIMASPØRSMÅLET ?

For å forstå mer, lære mer og kunne ta ansvar for livene våre og det som skjer med jorden og verden, har vi søkt mot bevissthetsutvikling og nye innsikter, som kan få oss til å stille nye spørsmål. Et spørsmål vi har jobbet med er de sosiale klimaforandringene. Vi opplever store forandringer og ser behov for fornying. Jobb- og studielandskapet har forandret seg mye de siste 10 årene og er i stadig endring. Det er her kulturen og kunsten kommer inn i bildet. Det er vårt verktøy for å forandre oss, utvikle oss som sosialt interesserte vesener og finne nye relevante sider av oss selv, som i større grad bidrar med de forandringene vi ønsker å se i verden.

Symbiosfera er et prosjekt som utvider den symbiotiske koblingen mellom musikalsk uttrykk og nærmiljøet, en interaktiv kartbasert plattform der miljøprosjekter over hele verden kan dele sine musikalske utgivelser. Vi etablerer bærekraftige havner for naturelskere og

nomadekunstnere for å utforske, koble sammen og samarbeide. Vi ønsker å fremme reduksjon av karbonavtrykket vårt gjennom ansvarlige reiser. Å utforske mulighetene for å transformere den nåværende trenden med musikkforbruk til et mer bærekraftig system, der lytteren og artisten har mulighet til direkte å støtte miljøet musikken ble inspirert fra og ta et aktivt engasjement i prosessen, intensjonen og røttene til musikken.

GAVEØKONOMI I PRAKSIS

Foretningsmodellen vi har valgt kan illustreres gjennom eksempelet vi har skapt i Brasil. Det ble kjøpt et stort stykke land i Chapada Diamantina i Bahia, en gammel kaffeplantasje som hadde drevet jorda tørr og fattig. Hit flyttet 4 kunstnere og bygde et musikkstudio. De startet et skoghageprosjekt og inviterte venner til å komme å hjelpe både med kunst og hage. Året etter ble det bygd et musikkstudio på landet. Nå er modellen slik at musikk lages på dette området, inspirert av naturen og omgivelsene. Alt blir spilt inn og arrangert i studio, så blir det gitt ut på plateselskapet som drives av studioet. Alt lastes opp på plattformen bandcamp.com, en plattform for uavhengig musikk. Musikken er i utgangspunktet gratis, men vi ber om donasjoner. Alt som kommer

inn via donasjon går til studioet, som investerer dette i skoghagen. Vi ønsker å praktisere gaveøkonomien, som blant annet Charles Eisenstein har skrevet mye om (Sacres economics).

På denne måten får vi til en regenerativ modell, der musikere lar seg inspirere av landet, skaper et produkt som folk støtter med pengegaver, og energien blir plassert tilbake der den kom ifra.

VI ØNSKER KONTAKT

Nå ønsker vi å komme i kontakt med deg som enten driver med musikk, jordbruk eller begge deler. Vi ønsker å få muligheten til å presentere oss i klasserom, på festivaler eller åpne gårder, for å bringe inn musikk, dans og glede, og for å sette folk i kontakt med hverandre og utvide fellesskapet og øke forståelsen for klimautfordringene. Vi anser det som det viktigste vi kan gjøre for å skape håp og glede for fremtiden.

Og helt til slutt vil jeg kort nevne årets prosjekt, som er en musikkproduksjonsleir. Vi kommer til å ha to anerkjente produsenter og 16 deltagere i en uke på Magerøya, der naturopplevelser og musikkproduksjon sys sammen og utgjør et spennende program.

Les mer: www.organic-structure.net

Peter Power, musiker og medskaper av Symbiosfera, presenterer www.symbiosfera.org på Magerøya.

Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar

Kate Raworth

✍ PROFESSOR OVE JAKOBSEN, SENTER FOR ØKOLOGISK ØKONOMI OG ETIKK, NORD UNIVERSITET

INNLEDNING

Raworth har gjennom sine bøker konstatert at det ikke er mulig å løse problemene innenfor etablert økonomisk teori og praksis, det er behov for et dyptgripende paradigmeskift. I Doughnut (smultring) økonomien har hun lyktes med å presentere de nødvendige endringene på en lett forståelig måte.

GLOBALISERING

I boken *Trading Away Our Rights: Women Working in Global Supply Chains* fra 2004 argumenterer Raworth for at globalisering og internasjonal handel har ført til at millioner av kvinner i utviklingsland blir utnyttet som billig arbeidskraft for å sikre fortjenesten til verdens mektigste selskaper. Hun viser hvordan dagens økonomiske modell for globalisert økonomi svikter ved at kvinnelige arbeidere ikke får sin rettferdige andel av de økonomiske verdiene de skaper. Bedrifter som krever raskere, mer fleksibel og billigere produksjon fra underleverandører, undergraver rettighetene til arbeiderne. Kvinnelige arbeidere blir, i følge Raworth, tvunget til å godta usikre kontrakter med lav lønn og økende produksjonspress. Problemene forsterkes når fattige land som konkurrerer om å tiltrekke seg internasjonale investeringer, blir fristet til å redusere kravene til sosiale rettigheter og miljøansvar for å få kontraktene.

EN NY ØKONOMI

Fordi de fleste politikere, journalister, embetsmenn, ledere, advokater og samfunnsledere bare har noen ganske få innføringskurs i økonomi før de går ut i praksis, er det særlig viktig at de grunnleggende kursene ved universiteter og handelshøyskoler blir realitetsorientert. De økonomiske fortellingene i

styrerom, i redaksjonelle møter, i parlamentariske debatter og i den offentlige diskurs preges av svært mangelfull økonomiforståelse.

Det sentrale bildet som formidles i mainstream økonomi er, i følge Raworth, modeller som opererer i et sosialt og økologisk vakuum. Energi, materialer, økosystemer og kultur, ... alt mangler. Som eksempel nevner hun at alle former for ubetalt arbeid (som regel utført av kvinner) blir ignorert, selv om ingen økonomi kan fungere uten dem.

”

If you care about refugees, you don't call them "illegals"; if you care about Earth's life-supporting systems, you don't call them "externalities."

Kate Raworth

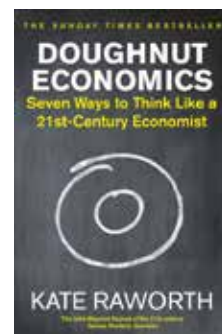
Det første nye studenter møter er teorien om markedslikevekt, som viser to kurver, tilbud og etterspørsel, som krysser hverandre. Konsekvensen er at økonomi blir redusert til å dreie seg om transaksjoner på et marked. Studentene blir også presentert eksponensielle vekstkurver der BNP (brutto nasjonalprodukt) blir beskrevet som en evigvarende økning i produksjon og forbruk. Studentene blir sjelden invitert til å vurdere om endeløs vekst i BNP er ønskelig, nødvendig eller mulig. De dominerende modellene er også basert på ideen om at rasjonell adferd består i å velge det mest lønnsomme alternativet. Ifølge Raworth er det ikke overraskende at det oppstår mange problemer når

det økonomiske menneske blir fremstilt som et egoistisk, isolert, kalkulerende individ. Dersom miljøproblemer blir trukket inn i undervisningen, er det på en problematisk måte. Studenter som ønsker å diskutere klimaendringer, luftforurensning eller forsuring av havet, får til svar, «eksternaliteter». Det vil si at alt som faller utenfor markedet blir definert bort. Dette er eksempler som viser at økonomi blir presentert på en svært uheldig måte. For å endre praksis mener Raworth at undervisningen i økonomi må gjennomgå en grundig revisjon. Det innebærer blant annet at lærebøkene i økonomifagene må skrives om slik at økonomi blir sett i sammenheng med den «levende» virkeligheten.

Målet med økonomisk aktivitet bør, i følge Raworth, være å tilfredsstille menneskelige behov innenfor naturens tålegrense. I stedet for å ha en økonomi som må vokse, enten det bidrar til menneskelig lykke eller ikke, trenger vi en økonomi som "make us thrive, whether or not it grows".

SMULTRING-ØKONOMI

I boken *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st Century Economist* gir Raworth et viktig bidrag i arbeidet med å utvikle en miljø- og samfunnsansvarlig økonomi. Hun presenterer en modell som skal sikre at alle mennesker har tilgang til varer og tjenester som dekker grunnleggende behov innenfor rammene av bærekraftig natur. Kort for-

It is difficult for a man to understand something when his salary depends on his not understanding it (Sinclair).

Kate Raworth

mulert viser hun hvordan økonomien må balansere mellom tilfredsstillelse av vitale menneskelige behov og planetens økologiske bærekraft. Modellen bygger på en forutsetning om at målet om kvantitativ vekst blir omdefinert til kvalitativ utvikling. En slik endring innebærer at det må utvikles andre mål enn BNP for å måle økonomisk fremgang.

For å illustrere denne ideen bruker Raworth metaforen "smultring-økonomi". Det gode liv utfolder seg i selve smultringen. Hullet i midten representerer en tilstand med for lav «wellbeing» mens grensen utenfor smultringen representerer en tilstand der ressursbruken overskrider økosystemenes tålegrense. Smultringen fungerer dermed som et kompass som viser hvor grensene for økonomisk virksomhet går. Raworth konkretiserer den ytterste sirkelen ved å vise til Rockstrøms ni planetariske grenser, for eksempel klimaendringer, redusert ozonlag, vannforurensning, tap av arter og andre overgrep mot økosystemene. Dersom de blir overskredet, oppstår det alvorlige miljøkriser. Den innerste sirkelen er definert med basis i tolv dimensjoner som viser til internasjonalt avtalte minimumsstandards for velferd. Det omfatter blant annet de ressursene vi trenger for å leve et godt liv: mat, rent vann, bolig, sanitære forhold, energi, utdanning, helsevesen, demokrati. Alle som befinner seg i den innerste ringen, i hullet i midten av smultringen, lever under fattigdomsgrensen.

I tillegg til å beskrive de sosiale og naturgitte grensene for fremtidens økonomi, viser modellen med all mulig tydelighet hvilken tilstand vi nå befinner oss i. For øyeblikket overskrider vi begge linjene. Milliarder av mennesker bor fremdeles i hullet i midten, og vi har brutt yttergrensen på flere områder.

KJENNETEGN VED SMULTRING-ØKONOMIEN

1. Forandrer målene fra økonomisk vekst til tilfredsstillelse av menneskelige behov. Avliv myten om at forbrukerne alltid foretrekker mer fremfor mindre.
2. Ser det store bildet, økonomien må ivareta sentrale humanistiske verdier. I første omgang, garantere arbeidernes rett til å organisere seg og forhandle kollektivt for å sikre rettferdig fordeling. I neste omgang, å oppheve skillet mellom arbeidere og eiere ved å overføre eiendomsretten til medarbeiderne i bedriftene.
3. Stimulerer menneskelig utvikling som en integrert del av samfunn og natur. Menneskene er gjensidig avhengige av hverandre og av naturen. Vi lever i naturen, vi er ikke herskere over naturen.
4. Blir kjent med økosystemene. En nødvendig forutsetning for et skifte fra en mekanistisk til en dynamisk organisk virkelighetsforståelse.
5. Fordeler godene rettferdig. Desentraliserte samarbeidende nettverk gir mulighet for å redusere forskjeller mellom «rik og fattig». Borgerlønn, sosialt entreprenørskap og arbeider-eide bedrifter er viktige tiltak for å sikre rettferdige løsninger.
6. Utvikler kretsløpsløsninger for alle typer ressurser. Vugge-til-vugge prinsippet stiller krav til alle aktørene i økonomien. Sosiale banker er viktige for å stimulere utviklingen av kretsløpssamfunnet.
7. Friggjør økonomien fra kravet om vekst. Det viktige er å tilfredsstille menneskelige behov enten økonomien vokser eller ikke.

AVSLUTNING

Kate Raworth påpeker at vår generasjon er den første til å forstå at vårt samfunn er på kollisjonskurs med økosystemene og sannsynligvis den siste som har mulighet til å gjøre noe med det. Det er lite sannsynlig at endringene skjer som et initiativ fra toppen; enten det gjelder næringsliv eller politikk. De prestisjetunge universitetene har også et problem fordi; «Their high scores come from publishing research in what is known as top journals, but these journals simply maintain the status quo, and they set the norm that others follow».

Biografi

Kate Raworth har bachelor i Politics, Philosophy and Economics og master of science i Economics for Development fra University of Oxford. Hun arbeidet i 20 år i FN og Oxfam. Etter det ble hun ansatt som veileder og rådgivende medlem av Environmental Change Institute of University of Oxford. Hun er Senior Visiting Research Associate ved Oxford University's Institute for Environmental Change, hvor hun underviser i Master in Environmental Change and Management. Hun er også seniormedarbeider ved Cambridge institute for Sustainability Leadership.

Raworth har publisert flere bøker, blant andre *Trading Away Our Rights: Women Working in Global Supply Chains* (2004). I 2017 publiserte hun *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st Century Economist*. I denne boken tar hun til orde for å revurdere grunnlaget for økonomisk teori og praksis og formulerer forutsetninger for en bærekraftig økonomi. Boken var nominert av Financial Times til årets bok i 2017 og er oversatt til 15 språk. Raworth er også en aktiv bidragsyter i samfunnsdebatten i ulike media.

Reparatørene i Moss

✍ TORILL SØRENSEN, FIVHS LOKALLAG I MOSS OG OMEGN

Ved å lage en reparasjonsguide for ditt distrikt kan du bidra til at flere reparerer. Vær så god! Idéen er gratis!

Framtiden i våre hender i Moss og omegn har laget en oversikt over reparatører i Moss og omegn. Reparatørene kan være vanskelig å finne, og de har ofte beskjedne markedsføringsbudsjetter. Når noe går i stykker, tenker vi: Lønner det seg å reparere det? Har jeg tid til å reparere det? Er det viktig for meg å få det reparert? Kan jeg reparere det selv, eller kan jeg få noen andre til å reparere det? Finnes det noen som kan reparere akkurat denne tingen?

Vi i Framtiden i våre hender ønsker å spre kunnskap om mulighetene for å reparere framfor å kjøpe nytt. Det er ofte mer miljøvennlig å reparere noe som har gått i stykker. Og i en del tilfeller bringer det også glede og mestringsfølelse: Jeg fikk fikset ullgenseren fra tante Berit, slik at jeg kunne bruke den

lenger. Jeg klarte å lappe hullet i buksa. Sykkelen ble som ny da den ble reparert. Den gamle stolen fikk et nytt liv, og kan leve i mange tiår til.

I Moss og omegn er det en rekke reparatører, men alle vet ikke hvilke reparatører vi har, og hva de kan reparere. Ved å lage en lokal reparasjonsguide, vil vi spre kunnskap om reparatørene i vårt distrikt. Reparatører må ha kunder, hvis ikke, legger de ned. Reparasjon kan handle om verdier: Denne er for dyr eller har for god kvalitet til at jeg bare kan kaste den, jeg må få den reparert. Det kan også handle om at du fikk stolen gratis, og heller bruker penger på å reparere den, framfor å kjøpe en ny. Det kan handle om å gjøre tingen brukbar igjen, eller å gjøre den ny og unik: Ingen har maken stol!

Alle steder burde ha en reparasjonsguide! Det gjør det litt lettere å huske at man kan reparere, og å ta den telefonen eller det besøket som skal til. Å være reparatør er kanskje ikke det mest gla-

morøse yrket, men det er et framtidsrettet yrke. Vi kan ikke lenger fortsette kjøpefesten, reparatørene er viktige for at vi skal kunne leve miljøvennlig. Vi må gjøre reparasjon vanlig, vi må gjøre reparasjon kult, slik at også unge folk reparerer. Vi må gjøre reparasjon greit igjen! Ved å reparere kan man spare penger, redusere klimautslipp og søppel og redusere forurensing.

Reparasjonsguiden for Moss viser over 20 lokale reparatører, som reparerer alt fra sykler, tekstil, sko, musikkinstrumenter med mere. I guiden minner vi også om at forbrukerkjøpsloven gir to til fem års reklamasjonsfrist. Framtiden i våre hender jobber for å fjerne moms på reparasjoner.

Reparasjonsguiden for Moss finner du på hjemmesiden for Framtiden i våre hender:

www.framtiden.no/dokarkiv/annet/869-reparasjonsguiden-moss/file.html

Gitarmaker Harald Hougaard i arbeid

Hvorfor gjør vi ikke det vi må?

✍ ARNE ØGAARD

Moderne vitenskap har fastslått at det ikke er noen sammenheng mellom menneskers kunnskap og deres praktiske handlinger.

Vi informeres daglig om mulige konsekvenser av det stigende innholdet av klimagasser i atmosfæren. Vi vet hva som er årsakene, men likevel gjennomføres det ikke tilstrekkelige tiltak for å redusere utslippene.

Ingrid S. Straume har doktorgrad i pedagogisk filosofi og har skrevet en oversiktlig og lettlest bok, som drøfter sammenhenger mellom viten og manglende handling. Psykologene beskriver hvordan vi på ulike måter lammes når utfordringene blir for komplekse og krever stor innsats. Da er det lett å skyve ansvaret over på politikerne eller tenke at dette får noen andre ordne opp i. Moderne mennesker kan også splitte seg selv opp i borger og forbruker. Som borgere kan de argumentere sterkt for at staten må innføre lover som begrenser deres forbruksvaner. Men som forbrukere lar de være å slutte opp om partier som legger store begrensninger på forbrukernes frihet.

Denne delen av boka gir både selvinnsikt og viktig kunnskap for alle som ønsker å påvirke andre i en mer miljøriktig retning. Boka gir en rekke eksempler på alt som kan lamme, men

”

Ingrid S. Straume nevner så vidt steinerskolene blant de få som er opptatt av aldersrelatert undervisning på dette feltet.

få eksempler på hva som kan bringe oss videre. Hvis naboen går foran med mer miljøvennlig livsform, kan det være lettere å følge etter. Men det er kanskje vi som bør være den naboen?

I andre halvdel av boka er miljøpedagogikk temaet, og et hovedspørsmål er hva skolen kan gjøre for å redusere gapet mellom kunnskap og handling. Hvordan skal vi øke de unges bevissthet om økologi og bærekraft på en slik måte at det gir handlingskompetanse? Heller ikke her gir boka klare svar, men den peker på viktige momenter. I dagens skole har drilling i basiskunnskap fått stor plass. Gode resultater i nasjonale prøver presser bærekraftundervisningen i bakgrunnen. Et viktig spørsmål er hvordan undervisningen skal gjennomføres så den ikke blir dogmatisk. Vi må være åpne for at vi er inne i et felt med usikkerhet. Ingrid S. Straume nevner så vidt steinerskolene blant de få som er opptatt av aldersrelatert undervisning på dette feltet. Det vil si spørsmålet om på hvilke klassetrinn det er viktig at barna får mye naturopplevelser og lærer å beherske utfordringer i naturen, når det er riktig med en mer teoretisk økologiundervisning og når de unge er modne til å forstå det komplekse spillet mellom næringsliv, økonomi og politikk i en global verden. Dessverre går hun ikke inn på disse vik-

tige spørsmålene. Men hun never at på visse alderstrinn kan det være smertelig å oppleve et skille mellom det en lærer på skolen og det en opplever hjemme. Det er også viktig å finne en balanse mellom det å skape begeistring og faren for å skape klimaangst. Straume påpeker også at de norske skoleplanene er svært teknologioptimistiske når det gjelder å løse klimautfordringene. Denne boka ble skrevet før Greta Thunbergs tilhengere reiste spørsmål om dagens skole har noen mening i en verden som snart kan gå til grunne. Den viktigste oppgaven for skolen i dag må være å gi elevene mot, fantasi og handlingskompetanse til å møte de utfordringene som måtte komme. Ingrid S. Straume er inne på en lignende tanke når hun mot slutten skriver: «Uansett hvordan det går med klimaet, vil det etter min mening være et gode om menneskene kan bli skapende igjen, altså samfunns- og betydningsskapende.» ♦

Ingrid S. Straume
En menneskeskapt virkelighet
 Klimaendringer, sosiale forestillinger og pedagogisk filosofi
 Res Publica 2017
 ISBN: 9788282260619

Økologisk økonomi

✍ ARNE ØGAARD

Å utvikle utopier for framtiden er starten på konkret handling. Dette er essensen i Ove Jakobsens nye bok.

Professor Ove Jakobsen har gjennom mange år bidratt til å belyse begrepet økologisk økonomi gjennom foredrag, bøker og også artikler her i Pengevirke. I sin siste bok sammenfatter han dette arbeidet i en visjon om konkrete frem-skrutt. Han ønsker å vise at det er mulig å utvikle et samfunn der menneskene lever i fred med hverandre, med natu-ren og med seg selv. Et slikt samfunn kan ikke bygges på en karbonbasert økonomi og nedbryting av naturen. Konkurransen er heller ikke egnet som drivkraft i utviklingen. Alternativet er medansvarlige mennesker, som sam-arbeider i lokale og regionale nettverk med både nasjonale og globale forbindelser. Hovedmålet er ikke økt materielt forbruk, men utvikling av enkeltmen-neskets potensial og evner. Dette samfunnet vil være basert på kreativitet og kommunikasjon, og i et slikt samfunn vil alle ha en enhetlig forståelse av natur, kultur og økonomi. All produksjon vil være underlagt et etisk perspektiv.

Dette er en sammenfatning av hovedtrekkene i Ove Jakobsens fremtidsvisjon. Men dette er noe vi kan begynne å utvikle allerede i dag. Vi kan starte i vårt lokalmiljø, og sammen og med naboer, politikere og næringslivsfolk kan vi få i gang konkrete tiltak og samarbeidsformer.

Denne visjonen er så viktig at jeg anbefaler at en etter de to innledende kapitlene går rett til visjonen som er utformet fra side 293. Videre kan en lese resten av boka med denne i be-visstheden. Etter visjonen anbefaler jeg at leseren fordyper seg i de 40 økono-mene og tenkerne som begrunner at en slik utopi er det eneste realistiske. Disse 40 har tidligere vært presenter her i Pengevirke, men i boka er de organisert under de fem hovedgruppene: virke-lighetsforståelse, økonomisk system,

”

Hovedmålet er ikke økt mate-rielt forbruk, men utvikling av enkeltmenneskets potensial og evner. Dette samfunnet vil være basert på kreativitet og kommunikasjon, og i et slikt samfunn vil alle ha en enhetlig forståelse av natur, kultur og økonomi.

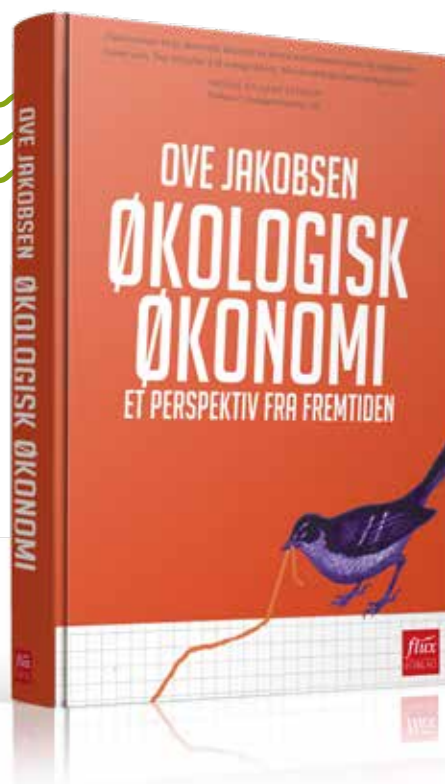
næringslivspraksis, menneskesyn og transformasjon. Det er forunderlig at så mange mennesker har formulert så vik-tige tanker uten at de i særlig grad har blitt tatt opp i den offentlige debatten. Desto viktigere er det at Ove Jakobsen nå har samlet disse tankene i en bok. Å

lese 40 tekster som ofte er ganske sam-stemte, kan oppleves som noe ensfor-mig. Ved boklanseringen i Kulturhuset i Oslo anbefalte Andrew Kroglund å lese litt hver dag, og det kan jeg anbefale for disse 40 tekstene.

Etterpå kan en lese kapitlene 4 til 7. Her belyses forholdet mellom økologi og økonomi ut fra et ideologisk og filo-sofisk perspektiv. Spesielt viktig er be-skrivelsen av skillet mellom Descartes og Spinoza. Filosofenes tanker er ofte et uttrykk for tidsånden. På begynnelsen av 1600-tallet førte gjennombruddet til den naturvitenskapelige tenkningen til en utbredt tro på at mennesket var i stand til å forklare alt i verden som enkle mekanismer. Descartes regnes som en talsmann for denne virkelig-hetsforståelsen, som videre kom til å prege det som kalles opplysningstiden. Opplysningstiden rusket vekk en del gammel overtro, men medførte også et innskrenket virkelighetsbilde hvor man anså natur og husdyr som noe som kun eksisterte for å berike menneskene. Ved hjelp av teknologiske fremskritt startet en hensynsløs utnyttelse av naturen, og

Ove Jakobsen
Økologisk økonomi - Et perspek-tiv på fremtiden
Flux 2019
ISBN: 9788283840117

dette fortsetter fremdeles til tross for mange motstemmer. Spinoza ante at dette ville kunne føre menneskeheten inn på gale veier, og han var opptatt av at vi måtte opprettholde en større helhetsforståelse. Skillet mellom Descartes og Spinoza er beskrevet presist og godt. Men det er også viktig at Ove Jakobsen trekker fram anarkistiske tenkere som Kropotkin. I dag blir anarkister ofte betraktet som virkelighetsfjerne svermere eller som destruktive fantasier. Men spesielt hos Kropotkin, og også hos flere av de andre, finner vi en dyp forståelse av menneskets innerste muligheter og ideer som kan være til nytte for alle som ønsker å realisere et fremtidssamfunn gjennom en etablering av frivillige sammenslutninger. I en tid hvor mange roper etter sterkere politisk styring og gjerne en diktator som kan føre oss ut av klima- og miljøproblemer, argumenter Ove Jakobsen for at det må skje med en stor grad av frihet og frivillig samarbeid.

I kapittel 3 om økonomi og miljøansvar, som gjerne kan leses til slutt, beskriver forfatteren hvordan dagens økonomiske system i liten grad er i stand til å ta et slikt ansvar og at dette systemet ikke fungerer etter sine egne ideelle målsettinger. En kan utsette det-

te kapittelet både fordi stoffet vil være velkjent for mange, og fordi teksten til en viss grad er preget av unødvendig fagterminologi, som kan virke tung for mange lesere. Et eksempel er setningen «Som tidligere nevnt er økologisk ubalanse ofte et resultat av irreversible, kumulative, synergiske langsiktige effekter av økonomisk handling.»

Totalt er dette en meget lesverdig

bok hvor det er mulig å hente både kunnskap og ideer for alle som ønsker å arbeide for et samfunn hvor mennesker kan leve gode liv uten destruktiv utnyttelse av naturen. Thomas Hylland Eriksen uttaler på forsiden: «Som veiviser til en alternativ økonomi er denne kunnskapsmettede og engasjerte boken unik. Den fortjener mange lesere, ikke minst blant beslutningstagere». 🍀

Sammenligning av Descartes og Spinoza, hentet fra boken

DESCARTES	SPINOZA
Mekanistisk	Organisk
Dualisme (skiller mellom materie og ånd)	Psykofysisk parallellisme (materie og ånd er to sider av samme sak)
Helheten er lik summen av delene	Helheten overskrider summen av delene
Mennesket står utenfor og hersker over naturen (lære om naturen)	Mennesket er en integrert del av naturen (lære av naturen)
Gjennom vitenskap og teknologi overvinnes naturen til menneskenes beste	Gjennom intuitiv erkjennelse opplever menneskene naturens dyptgripende harmoni
Trekker et klart skille mellom verdier og fakta	Verdier og fakta oppfattes dypest sett som identiske

Den praktiske folkeaksjonen mot klimaendringer

✍ ARNE ØGAARD

Daglig kan vi lese om faren ved global oppvarming. Mange vil advare, men hvem skal gjøre de nødvendige endringene?

Politikere leverer utredninger og holder konferanser, men til tross for gode enkelttiltak virker de maktesløse. Det er mulig de hadde mer makt før. På begynnelsen av 70-tallet gjennomførte de bilfrie søndager. I dag ville dette neppe vært mulig selv om det utvilsomt ville vært et effektivt klimatiltak.

«De gule vestenes aksjoner» i Frankrike viste at avgiftsøkninger ikke er noen enkel løsning. Avgifter vil alltid ramme de økonomisk svakeste, mens de rike kan øke sin forurensing uten at det merkes på bankkontiene. Men «De gule vestenes» aksjoner viste også at vanlige mennesker kan handle bare truslene blir tilstrekkelig alvorlige. De fleste av oss merker ennå ikke klimaendringene så sterkt i hverdagen, men ut fra innsikt har vi all grunn til å handle. Konstruktive handlinger kan skape ringvirkninger. Vi kan danne aksjonsgrupper som gjennomfører de tiltakene som vi ønsker at politikerne skal påtvinge oss. Aksjonsgruppene kan igjen danne en folkeaksjon, som videre kan spre seg til andre land. Det må ikke bli en autoritær organisasjon med toppledere eller moraliserende holdninger. Men det trengs en organisering hvor kreative aksjonsgrupper kan utveksle ideer og impulser til hvordan vi kan leve bedre med et lavere energiforbruk. Alle kan bidra til at Den praktiske folkeaksjonen mot klimaendringer blir en realitet.

Vi trenger grupper som kan støtte hverandre i å handle og feriere lokalt, spise mindre kjøtt, bruke mindre fossilt drivstoff, mindre energi osv.

Aksjonsgruppene kan også forholde seg aktivt til næringslivet og inngå avtaler med produsenter som prioriterer klima- og miljøvennlig produksjon. De kan også støtte politikere som prioriterer bedre kollektivtrafikk, stopp i oljeutvinningen, miljøvennlig utbygging av alternative energikilder osv. Aksjonsgruppene skal ikke være en erstatning for, men et supplement til politisk arbeid.

Vi vet egentlig hva vi må gjøre, men hvorfor gjør vi det likevel ikke? Det vil for de fleste av oss kreve at vi endrer vaner – noe som er krevende. Skjønt det blir lettere hvis vi innser at meninger alene ikke fører til endring. Å endre livsmønster innebærer en indre kamp mot primitive drifter. I aksjonsgrupper kan vi støtte og stimulere hverandre med gode eksempler. Spesielt når vi har barn er det viktig å være mange som står sammen og vurderer hva som er riktig når «alle de andre» får de flotteste adventsgaver, har det nyeste av alt og reiser på eksotiske utenlandsturer. Når flere foreldre går sammen, er det også lettere å ta opp slike temaer på foreldremøter.

Noen er allerede i gang. Bærekraftige Liv på Landås og Omstilling Sagene er to av de norske aksjonsgruppene som er blitt inspirert av Transition Town bevegelsen, som startet i England i 2006. Hensikten er å gjøre lokalsamfunnene mer robuste og livskraftige, gjennom å mobilisere og utnytte lokale ressurser og bygge sosiale nettverk mellom menneskene. Blant aktivitetene deres er byttemarkeder, egenproduksjon av mat, innkjøpsfellesskap for lokal mat og kursvirksomhet for å lære bort nyttige ferdigheter, som reparasjon av tøy, surdeigsbaking og bruk av ville vekster.

Det er mulig å skape kreative fellesskap uten å ta et så radikalt skritt som å flytte til en økolandsby eller et Camphillsamfunn.

Økologisk landbruk

etableringslån/ generasjonsskiftelån

Etableringsfasen som ny, ung gårdbruker – enten gården er overtatt på det frie marked eller gjennom et generasjonsskifte – byr gjerne på økonomiske utfordringer. Som et bidrag til å hjelpe ny(e) eier(e) i gang, kan vi tilby et etablerings-/generasjonsskiftelån på gunstige vilkår i form av en renterabatt og avdragsfritak i oppstartsfasen. Nedenfor vises vilkår på noen av våre produkter til økologisk landbruk:

ETABLERINGSLÅN/ GENERASJONSSKIFTELÅN:

Etableringslån er for deg som er under 45 år, og som er i ferd med å etablere deg som gårdbruker på konsesjonspliktig eiendom (førstegangskjøp, eller generasjonsskifte).

- Gjelder lån mellom kr 500 000 og kr 3 500 000
- Belåning inntil 85 % av eiendomsverdi
- Renterabatt i de første 3 årene
- Avdragsfritak i inntil 3 år
- Ingen termingebyr
- Løpetid inntil 25 år ut over avdragsfri periode
- Nominell rente p.t. er 3,4 % (eff. 3,46 %)
- Evt. lån ut over 3 500 000 gis på ordinære vilkår

LANDBRUKSLÅN:

Landbrukslån er et nedbetalingslån med inntil 25 års løpetid med pant i konsesjonspliktig landbrukseiendom.

- Belåning inntil 80 % av markedsverdi
- Ingen termingebyr
- Rentevilkår p.t.:
 - » Lån over kr 1 mill., innenfor 60 % av eiendomsverdi: Nominell fra 3,7 % (eff. 3,77 %)
 - » Lån under kr 1 mill., innenfor 60 % av eiendommens verdi: Nominell fra 4,05 % (eff. 4,15 %)
 - » Lån ut over 60 %, innenfor 80 %, av eiendommens verdi: Nominell fra 4,75 % (eff. 4,86 %)

RAMMELÅN:

Rammelån er en fleksibel låneramme innenfor 60 % av eiendommens verdi, der du selv bestemmer nedbetaling og opplåning.

- Gjelder ramme mellom kr 100 000 og kr 1 000 000.
- Du betaler kun rente på faktisk bruk, ikke hele lånerammen
- Rentevilkår p.t.: Nominell fra 3,7 % (eff. 3,76 %)

Foto: Adobe Stock

Bli boliglånskunde i Cultura Bank!

Cultura Bank vokser og kan ta imot flere boliglånskunder.

Selv om Cultura Banks primære formål er å finansiere bedrifter og organisasjoner som arbeider med samfunnsnyttige og miljøvennlige prosjekter, er boliglånene en viktig pilar for bankens økonomi og stabilitet.

Vi finansierer alle typer boliger og gir renterabatt for miljøvennlige boliger.

Ta kontakt med oss hvis du skal kjøpe bolig eller er interessert i å flytte over boliglånet ditt fra annen bank.

www.cultura.no/lan